

neten Entwicklungsphasen. Bezeichnung gleich wie bei der Abb. 5.

Abb. 8: Zahrádka, nördliche Schlossfassade. Auf dem Foto sind alle wesentlichen Tatsachen lesbar. Die Fassade hat im Erdgeschoss keine architektonische Gliederung. Im linken Teil ist die Fläche des älteren Verputzes deutlich. Symmetrisch, an den Seiten der Öffnung in der Achse auslaufende Pfeiler mit Nischen sind Reste der eingegangenen Terrasse, deren Umfang durch die Unterbrechung des Kordongesimses begrenzt ist. Im Stockwerk sind teilweise zugemauerte französische Fenster des Salons und im rechten Teil der Aufnahme große verblendete Flächen der Fassade gut deutlich (Foto J. Veselý).

Abb. 9: Zahrádka, westliche Schlossfassade. Im zentralen Teil ist im Erdgeschoss, rechts von den Stützen der ältere Verputz, im Stockwerk dann das System von drei Fensterbögen über dicht angrenzenden Fenstern sichtbar (Foto J. Veselý).

Abb. 10: Zahrádka, Eingangshalle des Schlosses. Arkade der Treppe im Erdgeschoss mit kleeblattförmigen Deckbögen (Original hinterlegt im Fotoarchiv SPÚŠČ).

Abb. 11: Zahrádka, Raum Nr. 209 (wahrscheinlich Speisesaal), Ansicht der zugemauerten Öffnung mit dem hölzernen Geländergriff in der östlichen Wand des Schlosses (Foto J. Veselý).

Abb. 12: Zahrádka, Südstrichwand des Schlosses. Zustand in den 60er Jahren des 20. Jahrhunderts, Original hinterlegt im Fotoarchiv NPÚ-ÚOPŠČ.

Abb. 13: Zahrádka, Detail der Westfassade. Auf dem Foto ist die sekundäre Beziehung der Stützen und der Einfassung der Fensterleibung zu dem älteren Verputz sichtbar. Deutlich ist gleichfalls die waagrechte Phasenfuge im Niveau des Gipfels der Stütze, identisch mit der scharfen Abgrenzung des älteren Verputzes (Foto J. Veselý).

Abb. 14: Zahrádka, Vermessung der westlichen Schlossfassade (Investis 1975). Auf der Abbildung ist die Absenz der architektonischen Gliederung und die Unregelmäßigkeit in der Plazierung der Fenster im Erdgeschoss sichtbar. Es ist hier auch die ursprüngliche Gliederung und Verzierung der Fassade im Stockwerk klar deutlich, heutzutage fast spurlos eingegangen – vgl. Abb. 9.

Abb. 15: Zahrádka, Detail der Westfassade. Unter dem herabgefallenen Verputz über drei Fenstern im Stockwerk sind dreifache Fensterbögen sichtbar – zwei aus Ziegeln und einer aus Stein über jedem Fenster.

Abb. 16: Zahrádka, Detail der Korrelation der Wände und des älteren Verputzes in der Ecke unter dem Treppenpodest. Das Mauerwerk unter dem Niveau des Podestträgers ist in der Ecke verbunden, der ältere Verputz in der Ecke geht in der Form des verschmierten Mörtels in den Fugen und der Tünche über (Foto J. Veselý).

Abb. 17: Zahrádka, westliche Wand der Küche (Raum Nr. 109) nach dem Absturz des Gewölbes. Auf der Aufnahme sind zwei Schichten des älteren Grobputzes, zu den das Gewölbe angemauert wurde, sichtbar (Foto J. Veselý).

Abb. 18: Zahrádka, Gewölbe im Raum Nr. 106. Links ist ein Gurt an der Nordwand, in dem Gewölbefeld dann ein feiner Grat der Durchdringung der Gewölbeflächen zu sehen. Rechts ist eine jüngere Trennwand mit dem gedrückten Gurt sichtbar, die das Gewölbe auf der Stelle der Trennwand zwischen den Räumen Nr. 205 und 206 unterstützt (foto J. Veselý).

Abb. 19: Zahrádka, Rest einer Fensteröffnung mit der Steinumrahmung in dem Sockelteil der südlichen Schlossfassade. Sowohl die Säule, als auch der Sturz sind offensichtlich in der ursprünglichen Position, wie es der anschließende Falz der Innenkante der ehemaligen Öffnung zeigt (Foto J. Veselý).

Abb. 20: Zahrádka, Raum Nr. 210, typische Konstruktion eines falschen geraden Sturzes der Fensternische in dem Teil des Schlosses, der zweifellos aus den 20er Jahren des 18. Jahrhunderts stammt. (Foto J. Veselý)

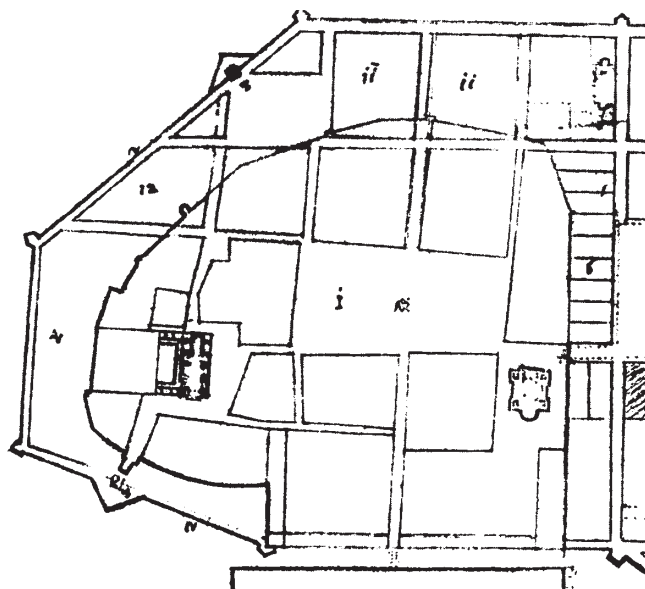
(Übersetzung J. Kroupová)

OPEVNĚNÍ MĚSTA JIČÍNA V 16. STOLETÍ

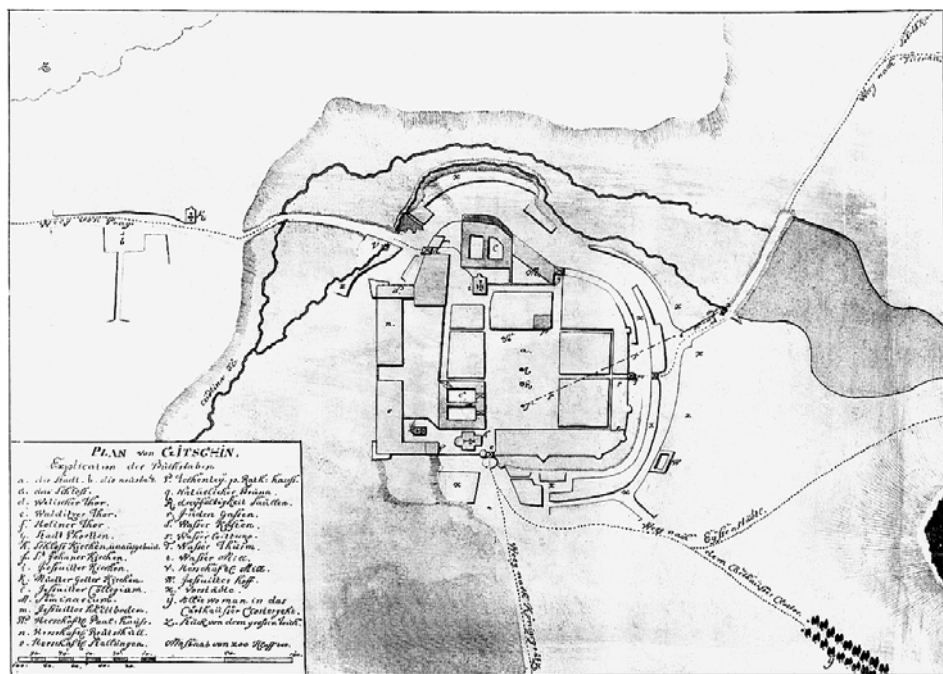
PETR ULIČNÝ

Z renesančního opevnění města Jičína se dodnes dochovaly jen některé, i když významné části, k nimž zejména náleží jedna z dominant města – věžovitá Valdická brána. Podobu většiny dnes chybějících částí této fáze opevnění je možné doplnit díky bohaté ikonografické dokumentaci, a poskládat tak jeho téměř úplný obraz. Poprvé bylo městské opevnění zakresleno již na nerealizovaném regulačním plánu rozšíření Jičína z roku 1633 od Niccolo Sebgregondiho a na dalších plánech k dílčím úkolům velkolepé přestavby města za Albrechta z Valdštejna. Další cenné údaje přináší četná ikonografie z poloviny 18. století, zejména axonometrický pohled od jičínského stavitele Josefa Sikory z roku 1756 a plán Paula Wilhelma Ferdinanda de Bohna z roku 1743. Takto uceleně podaný pohled je proto cenným příspěvkem k výzkumu opevnění českých měst. Studium průběhu opevnění také může mnohé napovědět o urbanistickém vývoji samotného města.¹⁾

Město Jičín leží na dně dlouhé kotliny, strážné ve středu pevnými hrady Velíš, Kumburk, Brada a Bradlec, ležícími na vrcholech hřbetů, rámujičích kotlinu. Protože se nedochovala základací listina, spojovala starší literatura patrně na základě mylné domněnky založení města Jičína s povýšením vsi Židínaves na město, které si roku 1302 u krále Václava II. vymohl kladský purkrabí Beneš z Vartemberka.²⁾ Město Jičín je poprvé bezpečně uváděno až v roce 1304, kdy přešlo z držení Lva z Konecchlumí do královských rukou. Nedlouho poté, v roce 1316, bylo město zastaveno Půtovi z Frýdlantu, aby se po dalším četném zastavování dostalo do držení Vartemberků, kteří jej

Obr. 1: Jičín. Niccolo Sebgregondi. Plán na rozšíření města. 1633. NPÚ Praha, F 69313, (foto O. Hülmerová, 1955).

Obr. 2: Jičín. Paul Wilhelm Ferdinand de Bohn, plán města z roku 1743 (NPÚ Praha).

prostřednictvím Ješka z Vartemberka získali v roce 1332 od krále Jana Lucemburského. Poddanským městem se Jičín stal v roce 1337, kdy jej Ješek od krále definitivně odkoupil a mocný rod Vartemberků pak město držel až do roku 1452. Významné období pro rozvoj města přišlo také za vlády trčkovského rodu, který Jičín koupil asi v roce 1487 a vlastnil jej až do roku 1607.³⁾

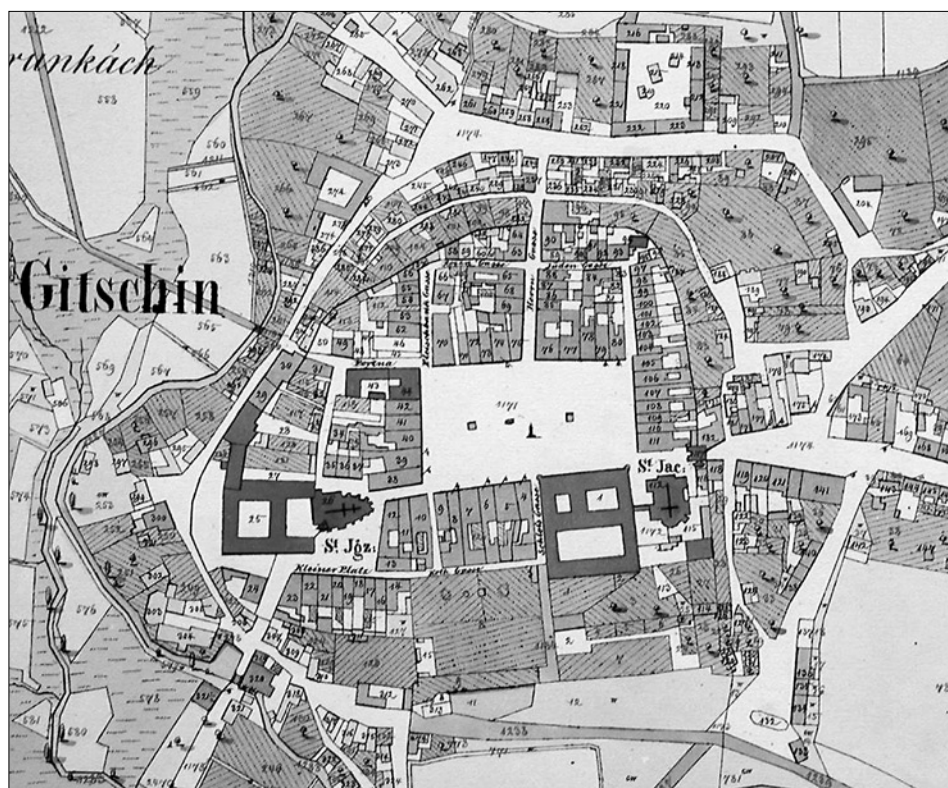
Pro vysazení města bylo vybráno poměrně ploché a rovné plató při zákrutě řeky Cidliny. V době před rozsáhlou stavební činností frýdlantského vévody Albrechta z Valdštejna bylo město obehnané jedním pásem zděných hradeb, se třemi branami a dvěma fortami. Na východ směrem k Hradci Králové mířila brána Valdická, na sever k Mladé Boleslavi brána Holínská a na jihozápad k Praze brána Velíská. K severozápadu pak město otvírala fortna Hrnčírská a k jihu fortna Koželužská.

O založení města je většinou předpokládáno, že proběhlo na „zeleném drnu“, na místě bez staršího osídlení.⁴⁾ Bohuslav Balbín ve své Historii koleje jezuitského řádu jičínského přitom uvádí, že na místě dnešního Jičína před jeho založením stály dokonce osady dvě. První měla být ona výše zmíněná Židinava, kterou lokalizuje k dnes již zaniklému kostelíku sv. Jana Křtitele, a druhou jistá ves Medčany, kterou situuje k farnímu kostelu sv. Jakuba, dnes sv. Ignáce.⁵⁾ V urbanistickém plánu města, jak jej lze rekonstruovat před pří-

chodem Albrechta z Valdštejna, je možné v okolí obou míst skutečně zaznamenat zajímavé anomálie, narušující jinak celkem rovnoměrně vyměřený tvar.

První lokalita s kostelem svatého Jana Křtitele na Koštofranku ležela v 16. století za hranicemi města na jihovýchodní straně. Samotný kostel byl jednolodní stavbou s pravoúhlým presbytářem a ležel včetně městského hřbitova těsně za hradbami města. Na průběhu městského opevnění před stržením v době kolem roku 1630 je přitom patrné, že se stavbě a hřbitovu vyhýbalo. Pokud byla tato deformace výsledkem nového trasování opevnění v 16. století, mohl být kostel s hřbitovem původně součástí města. Pokud však jen zachovávala starší stav, tak by tato lokalita zde mohla existovat

již před založením města. Tato možnost je pravděpodobnější i proto, že by se sotva našel rozumný důvod, kvůli kterému by nově budovaná hradební zeď měla minout již stojící kostel a ponechat jej bez ochrany mimo obvod města. Pro podporu tohoto předpokladu může být nápomocno i patrocínium chrámu, kterému byly zasvěceny nejstarší známé kostely v okolí, a samotný tvar stavby. Sv. Janu Křtiteli byly zasvěceny románské kostely v Železnici u Jičína (dnes sv. Jiljí)⁶⁾ a v Nudvojicích u Turnova, zde včetně pravoúhlého presbytáře.⁷⁾ Kostel v Nudvojicích měl navíc i své-

Obr. 3: Jičín. Císařský otisk stabilního katastru z roku 1842, ÚAGK Praha (foto P. Uličný, 2001).

Obr. 4: Jičín. Současný plán města se zakreslením dochovaných a předpokládaných konstrukcí městského opevnění. Černě dochovaná hradba, šrafované hradba dochovaná v základu, tečkované předpokládaný průběh hradeb a poloha bran (kresba P. Uličný, 2004).

Obr. 5: Jičín. Rekonstrukce města a opevnění kolem roku 1600. 1 – Valdická brána, 2 – vnější Valdická brána, 3 – Velehrádek, 4 – Koštofrank (*castellum francum*), 5 – kostel sv. Jana Křtitele na Koštofranku, 6 – Koželužská fortna, 7 – Velišská brána, 8 – kostel sv. Jakuba (dnes sv. Ignáce), 9 – Hrádek, objekty středověkého původu, 10 – bývalá ulice vedoucí na Hrádek, 11 – věž Kyselka, 12 – Hrnčářská fortna s barbakánem, 13 – hranolová bašta, 14 – Holinská brána, 15 – vnější Holinská brána, 16 – půlkruhová bašta, 17 – věžice, 18 – půlkruhová bašta, P – příkop, V – val, C – řeka Cidlina (kresba P. Uličný, 2004).

ho dřevěného předchůdce stejného tvaru, postaveného někdy v druhé polovině 12. století.⁸⁾ Pozdně románský kostel sv. Jana Křtitele stál také v předlokačním sídle v dnešním Dvoře Králové nad Labem.⁹⁾ Další chrám s tímto zasvěcením a s pravoúhlým závěrem stojí i v Starém Městě u Náchoda – sídlišti raně středověkého původu.¹⁰⁾ Nejstarší stavbou tohoto patrocinia v blízkém okolí pak byl zřejmě hradní kostel sv. Jana Křtitele v Hradci Králové, stojící zde asi již v 11. století.¹¹⁾

Pozoruhodný je i pomístní název Koštofrank, který August Sedláček vykládá jako odvození od „*castellum francum*“, ve smyslu svobodný hrad.¹²⁾ Ferdinand Menčík, dokládající existenci tohoto „hradu“ či dvorce na začátku 15. století, jej lokalizuje poblíž kostela sv. Jana Křtitele, východně od dnešní budovy arciděkanství.¹³⁾ Na opevněné místo upomínaly i názvy zde později vzniklých domů, jako „*dům v Hradci na gruntu*“ (podle Menčíkova značení č. 1/v).¹⁴⁾ K témuž místu se zřejmě vztahoval i dům zvaný Velehrádek, připomínaný již v polovině 15. století, který stával těsně za městskou hradbou na místě Albrechtem z Valdštejna založeného kostela sv. Jakuba.

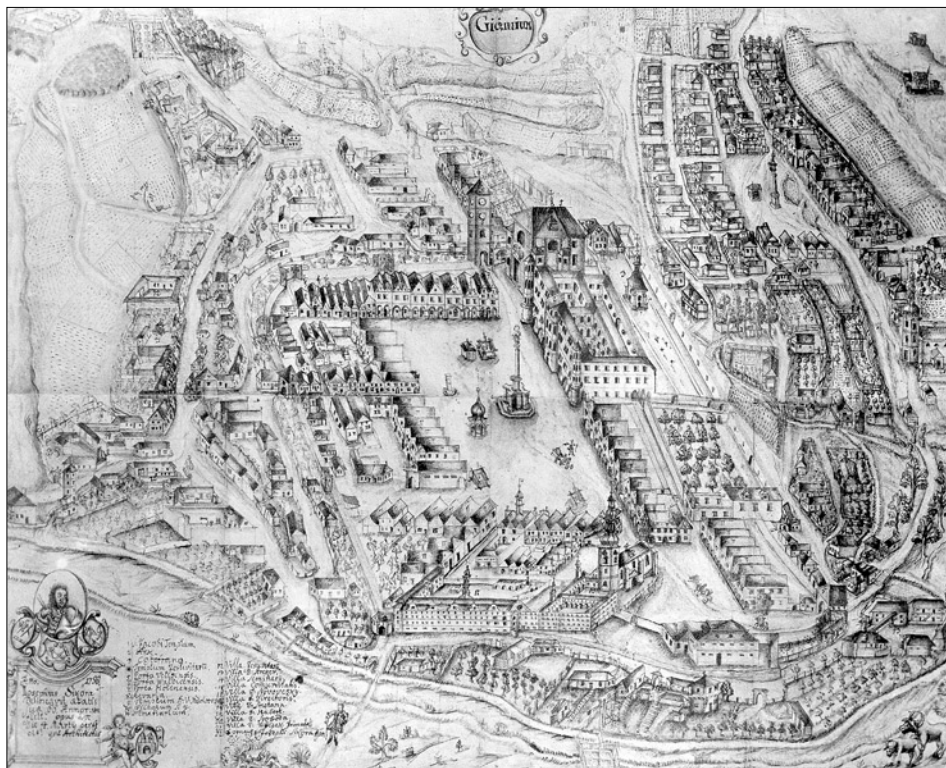
V blízkém okolí Jičína, v Železném Brodě a v Semilech, byly navíc i další lokality zvané Koštofrank. Zajímavá byla zejména situace v Semilech, kde na takto pojmenované, za městem položené lokalitě, stál stejně jako v Jičíně kostel sv. Jana Křtitele. Podle Františka Mizery tento chrám vznikl až v roce 1590, při rozluce katolické a protestantské části obyvatel města.¹⁵⁾ Při identické situaci v Jičíně, doložené již začátkem 15. století, však mohlo jít také jen o obnovení starší stavby. Hypoteticky lze tedy uvažovat o existenci dvorce, zvaného *castellum francum*, s kostelem sv. Jana Křtitele již před založením města Jičína.

Druhá lokalita, kterou Balbín zmiňuje jako osídlení předcházející založení samotného

města, se nalézají na jeho západní straně v okolí kostela sv. Ignáce. Také zde, již při prvním pohledu na plán města, jsou patrné velké deformace vůči pravidelnému průběhu obvodu města. Oproti situaci u kostela sv. Jana Křtitele se však zdá, že se zde město naopak o svoji velkou část rozšířilo. Kromě výrazně zaobleného úseku této části města na to ukazuje i asymetrická poloha náměstí a průběh Balbínovy ulice společně s horní částí ulice Ruské. Před stavbou jezuitské koleje byly původně obě ulice spojené v jednu, dělící západní část města na dvě poloviny. Tato ulice, která nemá ve východní části města svůj protějšek, tak mohla být dodatečně vyměřena na místě starší hranice města ve chvíli, kdy došlo k jeho rozšíření.

Proč k předpokládanému rozšíření města došlo zřejmě až v pozdějším období středověkého města a proč právě tímto směrem, naznačuje charakter lokality, která zůstala i po rozšíření za západními hranicemi města. V tomto území, tvořícím díky meandru řeky Cidlina menší ostrožnu, je již od konce 14. století zmiňován hrad. Jeho existence je poprvé připomínána v roce 1392, kdy jistá Bonka prodala svůj domek poblíž hradu (*prope castrum*), a roku 1406, kdy rychtář Martin prodal svoji chalupu stojící naproti hradu (*ex opposito castru*).¹⁶⁾ Při zmínkách ve vztahu k hradu nastává změna někdy v průběhu 15. století, kdy se nemovitosti nepopisují vůči své poloze k hradu, ale již jako ležící přímo na hradě, respektive „Na Hrádku“. Tímto toponymem se totiž od 15. století nazývalo hned několik dvorů, kterými byl ostroh rozdělen.¹⁷⁾ Na Sikorově vedutě z roku 1756, který tyto dvory ještě zakresluje, se v jednom z nich objevuje nízká, ale objemná solitérní věž. Dobroslav Líbal v tomto areálu našel dokonce dva až tři objekty středověkého stáří, z nichž nejzachovalejší byl dvorní trakt domu čp. 25 s gotickými portály.¹⁸⁾ Z uvedených skutečností by snad bylo možné usoudit, že při nějaké významné příležitosti, snad v průběhu husitských válek, jičínský hrad neznámé podoby a rozsahu z velké části zanikl, a byl proměněn v řadu menších dvorců. Využilo toho zřejmě i samotné město, které snad na úkor některé části bývalého hradu výrazně rozšířilo svoji plochu západním směrem.

K rekonstrukci starší urbanistické struktury západní části města může sloužit i pozice a komunikační schéma uvnitř bývalého kostela sv. Jakuba (sv. Ignáce od r. 1701). Při jeho stavbě, v období kolem let 1390 až 1412, byl jeden ze tří vchodů osazen také do středu západního průčelí. Že tato pozice, směřující mimo město, měla nezanedbatelný význam, potvrdila velká klenutá předsíň, postavená zde ještě v roce 1464.¹⁹⁾ Ke vchodu se vázala slepá ulička, vedoucí v 16. století od kostela k hradbám, a křižující tak zmíněnou ulici Balbínovu-Ruskou. Z výše vylíčené urbanistické

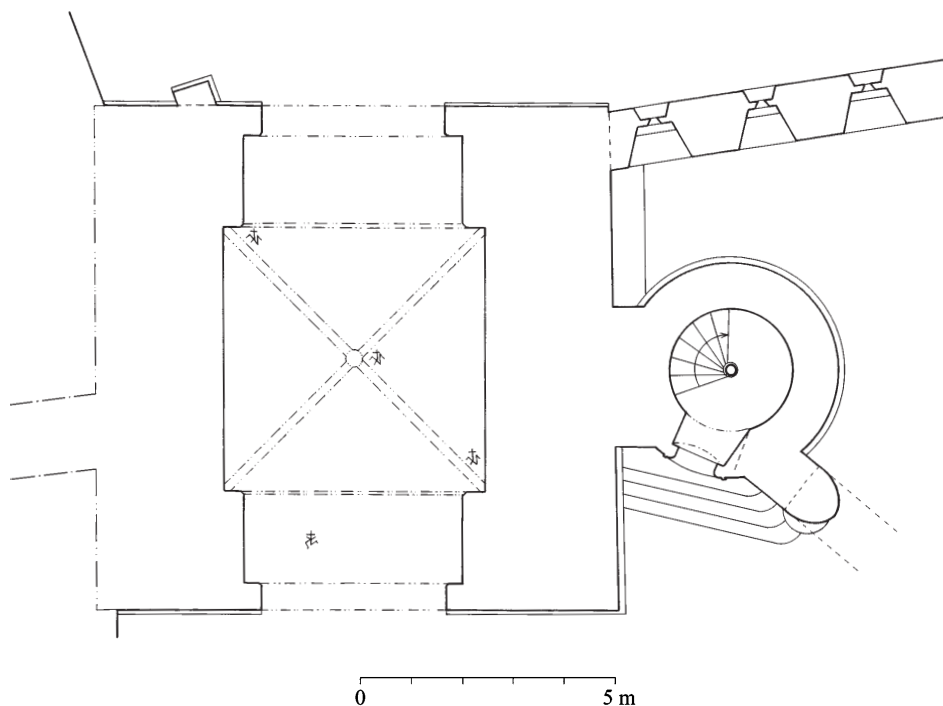
Obr. 6: Jičín. Josef Sikora, axonometrický pohled na město z roku 1756. Celek (RMAg Jičín, F 541).

Obr. 7: Jičín. Josef Sikora, axonometrický pohled na město z roku 1756. Detail s věží Hrádku (RMAg Jičín, F 541).

situace je přitom možné vyčíst, že ulička (a západní vchod) původně směřovala na hrad, připomínaný ještě při stavbě předsíně.²⁰⁾ Proto je v těchto místech možné předpokládat v opevnění průchod a před rozšířením poblíž kostela snad i bránu, kterou později nahradila jižněji položená brána Velišská.

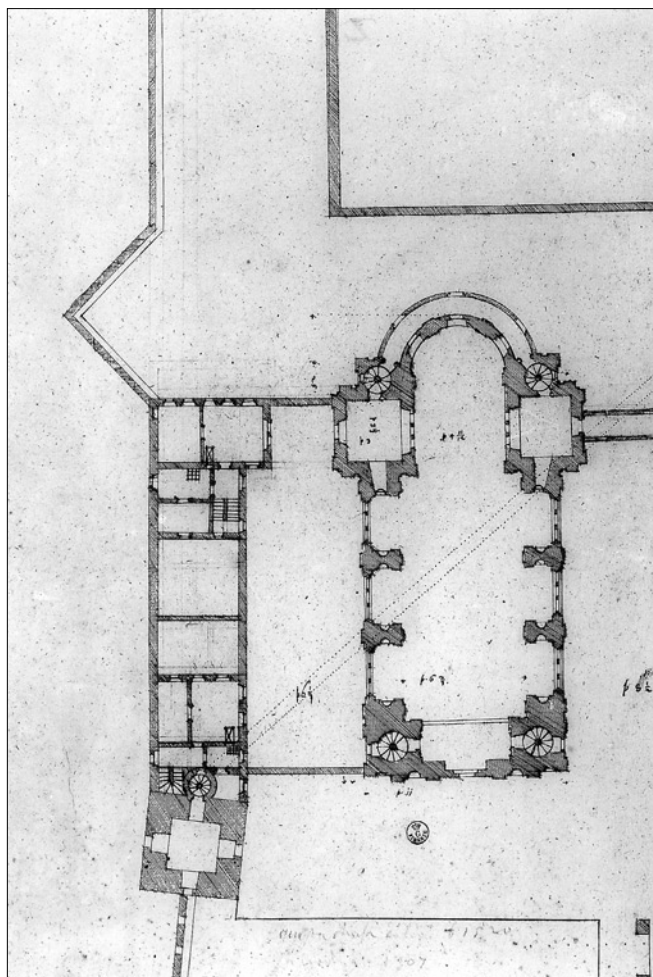
Z nejstarších písemných zmínek o samotných městských hradbách se kromě zpráv o branách objevují zápisy o celkem šesti roubených baštách, zvaných sruby, které byly během poslední čtvrtiny 15. století převáděny do držení měšťanů. První z nich, „*srubek za páně Hynkovy*“ (čp. 89), stojící u městské zdi, byl roku 1472 odevzdán Janu Tkadlci.²¹⁾ Další srub na městské zdi, před kterým byl příkop, byl východně od Velišské brány. Připomíná se v roce 1485, kdy byl ustaven Václavu Robúskému.²²⁾ V roce 1501 je dále uváděn „*srub Uhlíkův*“, dochovaný ještě v roce 1523.²³⁾ Z let

Obr. 8: Jičín. Valdická brána. Půdorys přízemí. Konstrukce brány jsou z roku 1568, klenba datovaná rokem 1578. Valdštejnská hradba postavena kolem 1630. Ve schodišti zbytek starší hradby (zaměření a kresba P. Uličný, 2002).

1467, 1498 a 1500 se dochovávají záznamy o srubu Lízalčině nebo též „domku ve zdi městské“ na příkopě u Rybníčné (později Velišské) brány poblíž dnešního čp. 21.²⁴⁾ V letech 1461 až 1500 je zmiňovaný další srub, stávající severně od výše zmíněné bašty, nazývaný srub Křížův.²⁵⁾ V roce 1461 je připomínán poslední srub vedle tehdejší radnice, na místě pozdějšího jezuitského gymnázia, odevzdaný měšťanu Hluškovi.²⁶⁾ Na opačné straně města je pak ještě v roce 1467 zmíněn jeden srub s příkopem poblíž bývalého dvora Koštofrank.²⁷⁾ Tyto sruby asi zřejmě v 1. polovině 16. století zanikají a jsou nahrazeny kamenným opevněním.

Na otázku po době vzniku těchto srubů nedávají písemné prameny již žádnou jasnou odpověď. Nepřímo by se ale jejich stáří dalo odvodit od jiné, písem-

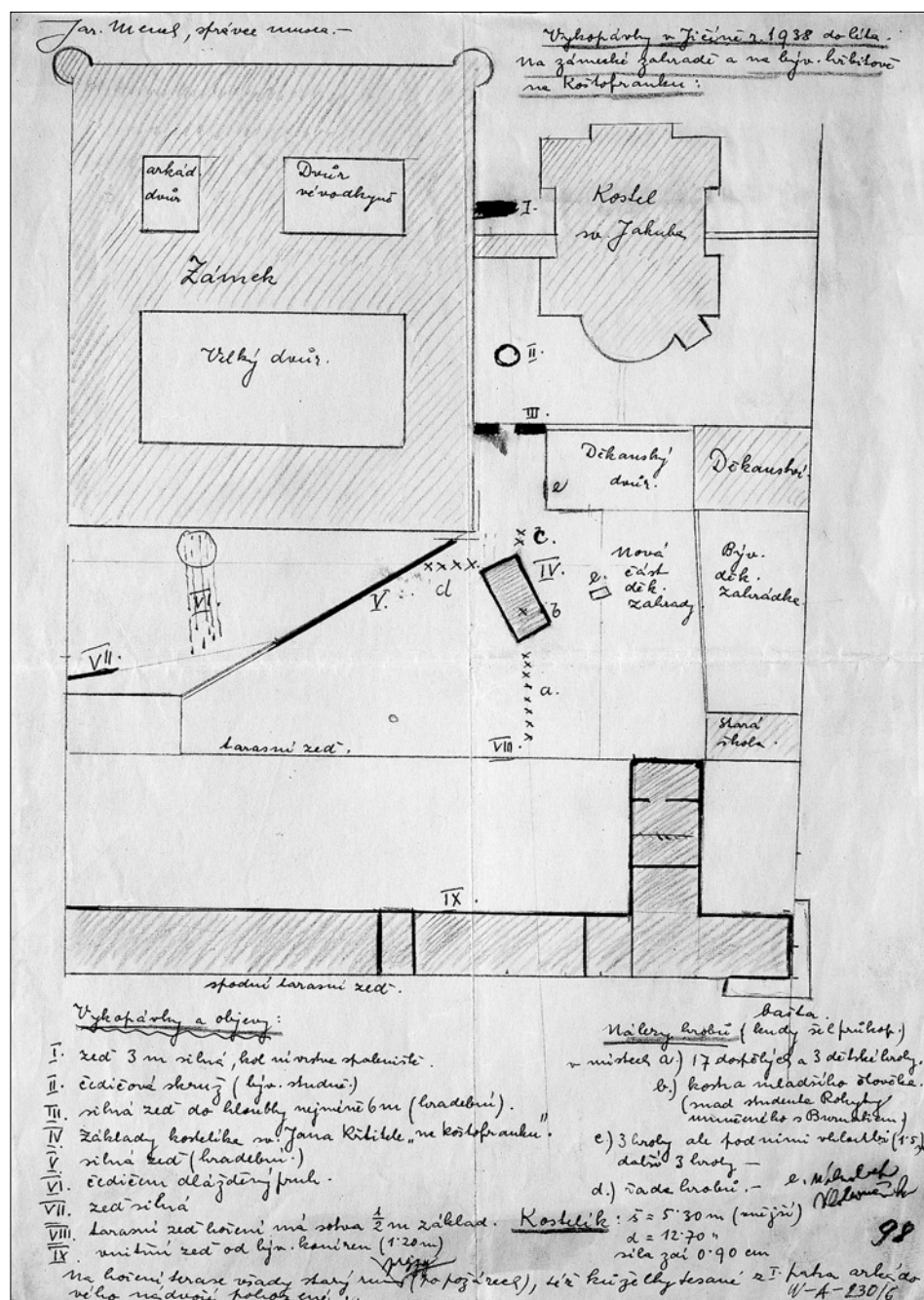
Obr. 9: Jičín. Giovanni Pieroni. Návrh na biskupský kostel sv. Jakuba, budovy biskupství a opevnění u Valdické brány. Půdorys 1. patra. Kolem roku 1624 (podle P. Fídlera, cit. v pozn. 32, s. 32).

Obr. 10: Jičín. Valdická brána. Stopy po odbourané hradbě na plášti schodiškové věže (foto P. Uličný, 2002).

nými prameny dobře doložené akce, kterou bylo opevňování kostela sv. Jakuba v letech 1432 až 1439. Tehdy byla jeho střecha zpevňována řadou střešních oken a arkýřů a nákladnou přestavbou prošlo i ukončení věže.²⁸⁾ Bylo-li nutné tento kostel na konci husitských válek opevňovat, nebylo opevnění samotného města předtím asi příliš pevné. Anebo se to týkalo hlavně této části města, protože největší množství zmíněných srubů se koncentrovalo právě do okolí kostela a Velíšské brány. Snad se tedy mohlo v případě kostela i srubů jednat o jednu společnou akci, iniciovanou zřejmě tehdejšími jičínskými pány Jindřichem z Vartemberka (zemřel v roce 1434 na následky zranění utřesené v bitvě u Lipan). A pokud je možné uvažovat o rozšíření města právě v tomto období na konci husitských válek, pak by si nová hranice města pochopitelně nové opevnění nezbytně vyžadovala.

Z opevnění zmínovaného pramenu 15. století se z nadzemních konstrukcí patrně nic nedochovalo, a tak se popis dochovaných pozůstatků bude týkat až opevnění renesančního. Z nich prvé místo zaujímá reprezentativní stavba, založená v posledních letech vlády Viléma Trčky – věžovitá brána na východní straně města, zvaná později Valdická. Stavba, vybavená v posledním patře ochozem, splňovala funkci hlásky a honosila se orlojem, instalovaným v druhém patře.²⁹⁾ Dle řady letopočtů, rozsetých po celé stavbě, probíhala její konstrukce mezi léty 1568 až 1578. Letopočet 1568 je přitom dvakrát vytesán na rozhraní přízemí a prvního patra; k založení věže tedy došlo nejpozději rok před tím. O případné starší bráně na jejím místě písemné prameny mlčí. Naopak je brána nazývaná mimo jiné i „Nová“, naznačující tak, že byla novostavbou, které nutně nemusela předcházet ani malá brána typu Holínské a Velišské, ale pouhý průjezd. Zajímavá je v tomto smyslu orientace brány, která je značně vychýlená mimo osu ulice spojující ji s náměstím, respektive s její jižní frontou. Celá jižní část náměstí, včetně přilehlých ulic vedoucích ke kostelu sv. Ignáce a k této bráně, byla podle nových zjištění vyměřena až po velkém požáru města v 2. polovině 14. století, kdy byla posunuta a odkloněna, takže náměstí ztratilo původní podobu pravidelného obdélníka.³⁰⁾ Osa brány ale tuto novou linii

Obr. 11: Jičín. Jaroslav Mencl, plán vykopávek na bývalém hřbitově s kostelem sv. Jana Křtitele na Koštopranku. 1938. ÚDU AV ČR, DFS, W-A-230/6 (repro Z. Matyáško, 2001).

náměstí nerespektuje, ale zdá se jakoby ještě kopírovala starší aranžmá.

Bránu tvoří v půdoryse čtverec o straně něco přes 10 m, rozšířený na jižní straně o schodišťovou věžici, k níž zhruba v polovině bočních stran přiléhala hradební zeď. Na protější severní straně se stala navazující zeď součástí městské zástavby, ztěžující dnes její detailní průzkum. Místo styku hradební zdi s bránu je ale patrné ve sklepení od východu přiléhajícího domu čp. 14. Při kopání tohoto sklepa zde byly kdysi odkryty základy hradby, pevně věvázané do hmoty věže. Základy věže samotné však leží přirozeně mnohem níže, patrný je zde tak pouze kvádry obložený sokl. K podobě této partie opevnění se ale navíc dochoval ojedinělý doklad, kterým je jeden z nerealizovaných návrhů na biskupský kostel, projektovaný v sousedství Valdické brá-

Obr. 12: Jičín. Vnitřní líc původní hradební zeď při jihovýchodním pilíři Valdštejnského paláce při bourání. Kolem 1938 (RMAg Jičín, F 498).

ny Giovanni Pieronim kolem roku 1624.³¹⁾ Na plánu prvního patra, kterou Petr Fidler určil jako 1. variantu navrhované stavby, se vedle Valdické brány objevuje i úsek hradby s poprsní zdí a cimbuřím. Podle příslušného měřítka lze sílu stěny změřit na 60 cm a délku stínek po 2 m při rozeštěpech 60 cm. Pieroni zde nepochybně zachytil původní úpravu koruny zdiva, protože nově stavěné valdštejnské hradby mají vždy parapet plný se špaletovými střílnami, stejnými, jaké Pieroni navrhl na tomtéž plánu pro jižní úsek nové hradby. Za pozornost stojí také detail plánu, na němž cimbuří částečně blokovalo okenní nebo dveřní otvor v severní stěně 1. patra brány. Z dnešního zaměření však tento dnes zazděný a blíže nepřístupný otvor musel být tehdy volný a směřoval již mimo obvod města. Jednalo se tedy spíše o okno, a tím byl vlastně zamezen přímý vstup z věže na ochoz hradby.

Na tomtéž plánu je zakreslena i původní hradební zeď, přiléhající k bráně od jihu. Vedle nově navržené a později i v upravené podobě realizované zdi je starší zeď vyznačena v místě novostavby kostela vytečkovanými liniemi, počítající tak s jejím stržením. Malý fragment z této původní hradební zdi je dodnes dochován v podobě kónicky se zužujícího opěrného pilíře ve zdivu schodišťové věže, vycházející směrem naznačeným plánem. Síla tohoto zbytku hradby dosahuje při patě 110 cm a úroveň koruny podle patrných stop v kvádrovém obkladu věže 545 cm od dnešního terénu. O možné podobě ochozu však nelze ze zchovalých stop říci nic bližšího. Pokud na hradbu nasedal zděný parapet, mohl být vevázaný do mělké kapsy, vysekané v kvádrovém obkladu, která však může pocházet i z mnohem pozdější doby. I když stopy po případném ochozu nejsou ve schodišťové věži patrné, byl s ní samotný masiv hradební zdi pevně svázán, stejně jako na protější straně brány. Z obou stran přiléhající hradební zeď tedy byla s trčkovskou stavbou současná, anebo, což je i pravděpodobnější, o něco starší. Protože Valdická brána vznikla zřejmě až jako jedna z posledních součástí opevnění, mohla být takto vlo-

žena do již existující renesanční hradby. Takovýto postup by mohla dokládat kamenná zeď, nalezená ve středu průjezdu brány při výkopu plynovodního potrubí v roce 1992.³²⁾

Za Valdickou bránou se prostíralo stejnojmenné předměstí, které ukončovala druhá Valdická brána. Tato brána je zmiňovaná již v roce 1588 jako věž v sousedství příkopu, kdy u ní stál jistý dům.³³⁾ Ulice mezi oběma bránami se proto jednoduše nazývala „mezi branami.“³⁴⁾ Protože se brána již od počátku 17. století neobjevuje v písemných pramenech, ztratila zřejmě svoji funkci již za valdštejnské éry.³⁵⁾ Proto ani není zcela jasná její poloha. Snad stála na severovýchodním konci Žižkova náměstí, kam před rozšířením do dnešního náměstí směřovala původní

ulice. Stavení, podobné bráně, s barokně členěným štítem, je ale v těchto místech kupodivu zachyceno ještě na Grauparově vedutě z roku 1765.³⁶⁾ Sporné údaje přináší i de Bohnův plán města z roku 1743, zobrazující před první Valdickou bránou oválný barbakán. Protože žádný jiný dokument tento prvek nezakresluje, zejména o něco mladší axonometrický plán tereziánského katastru Valdického předměstí,³⁷⁾ jedná se asi o omyl.³⁸⁾

Výše zmíněný plán Giovanni Pieronihho na stavbu kostela sv. Jakuba již naznačil, že hradba od Valdické brány vedla původně přímým směrem k jihovýchodnímu rohu tehdy založeného valdštejnského paláce. Opěrný pilíř, který dnes toto nároží zpevňuje, se tak ukazuje být ve svém jád-

Obr. 13: Jičín. Veduta města od jihu. V popředí Velišská brána. Detail z pamětního listu. 1743 (foto NPÚ Praha, F 26888, J. Tuháček, 1943).

Obr. 14: Jičín. Celkový pohled na úsek zdi jižně od kostela sv. Ignáce obsahující v základě hradbní zeď (foto P. Uličný, 2002).

ru městskou hradbou, která takto dokonce omezila rozsah nově založeného paláce. Hradba mezi palácem a Valdickou bránou byla ještě ve Valdštejnově době zbořena, zatímco druhá část, vedoucí od zmíněného nároží jihozápadním směrem do horní terasy dnešní zahrady, stála v délce asi 30 m až do roku 1938. Teprve tehdy byla zbořena při úpravě nově založené zahrady. Informace o dalším průběhu hradby uvádí Jaroslav Mencl, který sledoval zemní práce a nalezené základy dalších úseků hradby zakreslil a popsal.³⁹⁾ Podle jeho poznámek sice právě bořená hradba pokračovala dále stejným směrem mladší zdi s mělkými základy, ale původně se asi po 30 m zalamovala k západu, kde se napojovala na odkrytý úsek silné zdi orientované kolmo k ulici Smiřických. Tato zeď ležela podstatně severněji, než terasa se starým sklepem, využívaným v parku jako toaleta. Terasa, která je dle charakteru zdiva valdštejnského původu, tedy polohou nekoresponduje se starší hradbní zdi.

Při této příležitosti bude zajímavé se zmínit o z kamene vyzděné podzemní chodbě, jejíž ústí se ještě v 60. letech 20. století nalézalo severně od vstupu do dnešní zámecké zahrady a která pokračovala jihozápadním směrem mimo obvod historického jádra města. Chodbu našla i v roce 1992 provedená bioložka, která naznačila, že její průběh sledoval ve vzdálenosti několika metrů původní městskou hradbu. S velkou pravděpodobností je tak možné předpokládat, že byla vložena na dno ve Valdštejnově době zavezeného příkopu.

Hradba dále míjela dnešní ulici Smiřických, kde stála Koželužská fortna, zrušená při stavbě dolních stavení Valdštejnského paláce. Odtud hradba pokračovala západním směrem zhruba v místech dnešní terasy domu čp. 668, považované v literatuře omylem za zbytek staré městské hradby.⁴⁰⁾ Stará hradba v těchto místech sice probíhala, ale šikmo, jak o tom svědčí pozice nalezené hradby v dnešní zámecké zahradě a zeď na místě hradby za domy čp. 12 a dále a byla ve Valdštejnově době nahrazena terasou. Při kopání základů nové školní budovy zde byla odkryta až 6 m hluboká zavláčka Valdštejnem zrušeného městského příkopu.⁴¹⁾

Úsek zdi za domy čp. 12 až 20, ležících jižně od kostela sv. Ignáce, je ve svém jádru městskou hradbou, jejíž vnější líc byl téměř úplně vyměněn v 19. století a také při nedáv-

Obr. 15: Jičín. Hradbní zeď v ulici Na Hrádku a místo bývalé Velišské brány. V pozadí jezuitská kolej (foto Antonín Brožek, 1911 (RMAg Jičín, F 3295).

Obr. 16: Jičín. Detailní pohled na hradební zeď v ulici Na Hrádku, severně od bývalé Velišské brány (foto Antonín Brožek, kolem 1920, RMaG Jičín).

Obr. 17: Jičín. Celkový pohled od jihu na vnější líc části hradby v ulici Na Hrádku (za čp. 21) (foto P. Uličný, 2002).

né opravě. Hradební zeď zde oddělovala dvě značně rozdílné výškové úrovně, a proto byla namáhána mimořádným tlakem ústicím v její častou destrukci. Z původní hradby se ve fragmentech kupodivu více dochoval její vnitřní, dnes značně rozrušený líc.

Hradba dále pokračovala západním směrem, kde byla přerušena Velišskou bránou. Brána je zde připomínána již

roku 1479, kdy se ještě nazývala Rybničná, protože ležela nad dnes již zaniklým Špitálským rybníkem.⁴²⁾ V roce 1630 byla malým nákladem obnovena její patrně dřevěná komora v patře, využívaná tehdy pro sklad koňského obroku, a střecha.⁴³⁾ Roku 1816 se uvádí totéž dřevěné patro věže – tehdy již ve špatném stavu – a dřevěný komín, který měl být rychle odstraněn. Následně ale byla zbořena celá brána. Jaroslav Mencl poznamenává, že v Městském muzeu byl uložen (dnes ztracený) poškozený klenák s poprsím muže, pocházející z této brány.⁴⁴⁾ Tento Menclův údaj odpovídá podobě vnějšího jižního průčelí brány, jak jej zachytila veduta města z roku 1743. Její půlkruhově ukončený průjezd byl rámován bosáží s alternující šířkou jednotlivých bos. Zakreslen byl také hlavní klenák, kde mohl být Menclm uváděný reliéf. Hned nad průjezdem brána vrcholila stupňovitě ukončeným štítem s kruhovým otvorem uprostřed. Tvar štítu tak vyvolává představu o gotickém původu brány, může se však také jednat o schématické zobrazení štítu renesančního či valdštejnského. Sikorova veduta z roku 1756 zachycuje bránu z její vnitřní a jižní strany jako nízkou stavbu, zastřešenou sedlovou střechou. Štít, otočený do města, neměl žádné výrazné členění. Na jižní straně brány je těsně pod římsou zakreslena trojice malých okének, náležející patrně prvnímu patru. Brána je celou svou hmotou vysunuta před líc přílehlé hradby, jak ji zachycuje i Sebregondiho plán města z roku 1633, kde brána stojí coby do města otevřený hranol, chráněný předbraním. Takto zobrazený tvar brány nemusel zcela odpovídat skutečnosti, protože jako do města otevřená stavba

je na tomto plánu zakreslena i Valdická brána.⁴⁵⁾

Nejlépe dochovaný a přístupný úsek z celého předvaldštejnského městského opevnění stojí v ulici Na Hrádku, mezi pozemkem bývalé jezuitské koleje a zaniklou Velišskou bránou, na rozhraní parcel domů čp. 19 a 21. Ještě do roku 1925 hradba odtud pokračovala až do ulice Ruské, kde se dříve napojovala na Velišskou bránu, nahraze-

Plán
12a

postavení obytného domu na
č. kat. 123/2 a 24/2 v kat. obci Třebíč

Právní

ulice "Na Hradě"

č. kat. 123/2

Dvůrek

Základ

č. kat. 24/2

Kuchyně

Pokoje

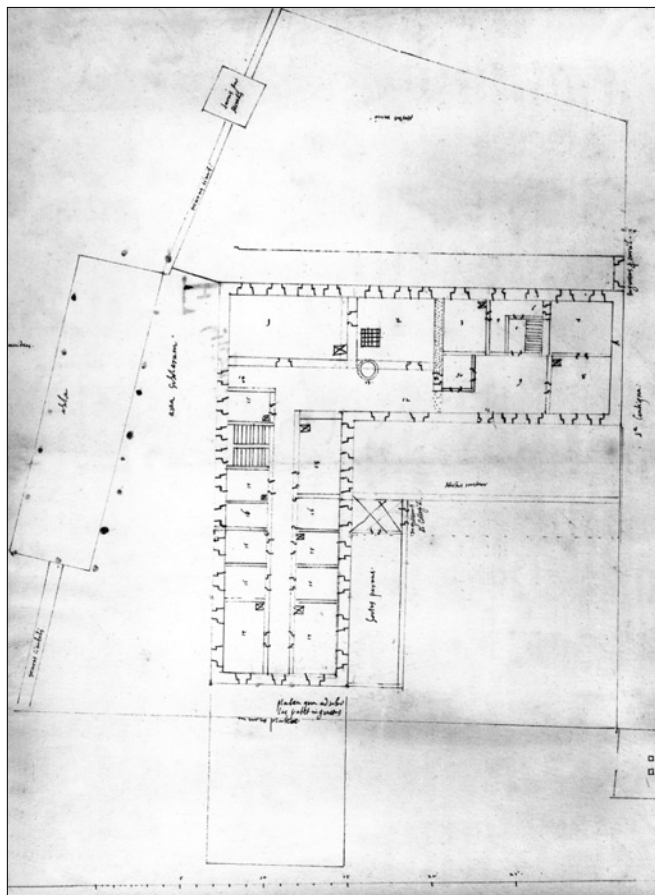
Koridory

Předsíň

Záhrada

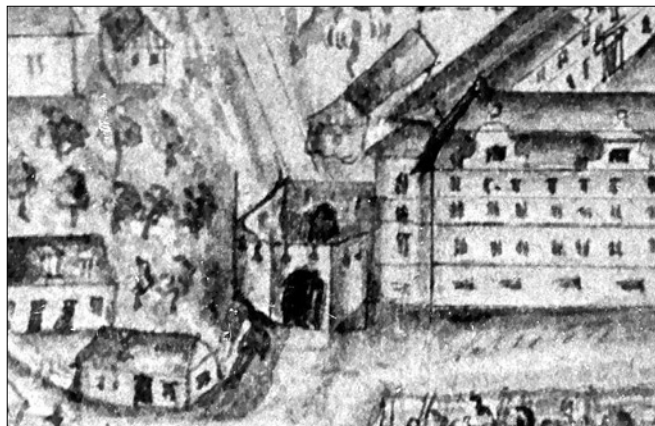
č. kat. 123/2

č. kat. 24/2

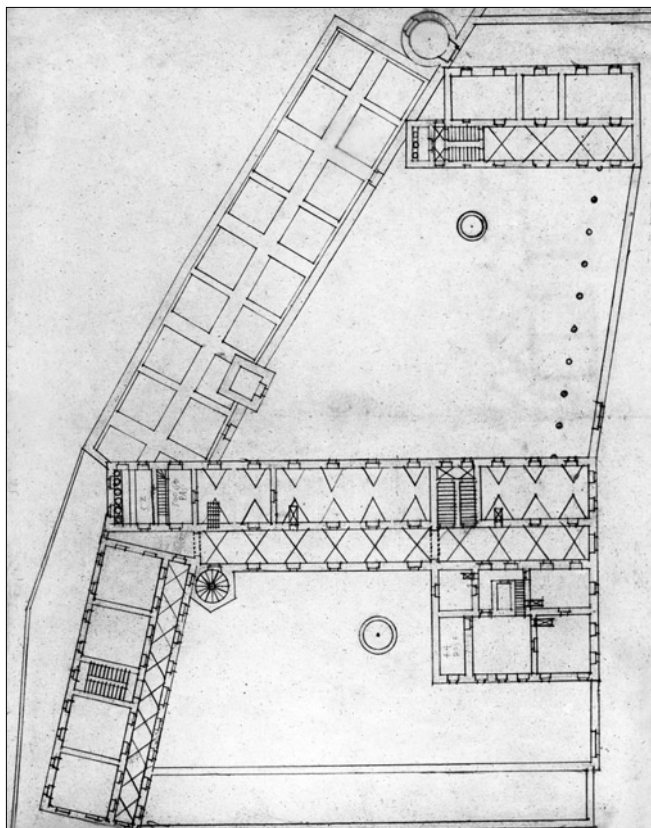

Obr. 20: Jičín. Anonymní jezuita. Návrh na budovu jezuitské koleje se zakreslenou hradbou po obou stranách gymnasia a baštou Kyselkou. Půdorys přízemí. Kolem 1627. Foto Štenc, ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245 (repro V. Bohdan).

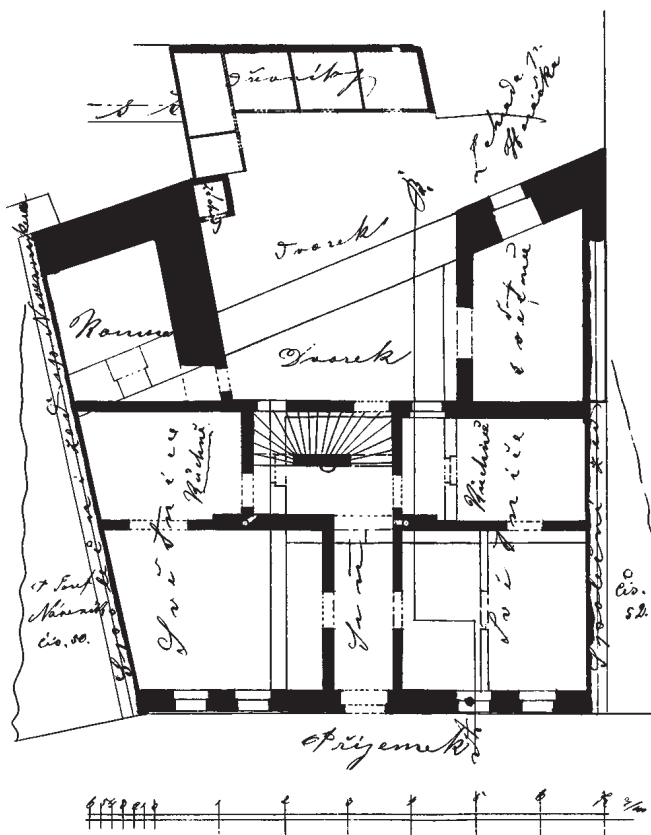
s portálem. Další plány na návrh semináře z let 1683–84 ukazují stejnou situaci s tím rozdílem, že do věže Kyselky je z města zakreslen vstup s portálem a před fortanou stojí průjezdný kruhový objekt – zakreslená forma barbakánu. Z doby před zahájením stavby se dochovaly dokumenty o jednání řádu s městem, které jezuitům v roce 1683 postoupilo na „na věčné časy“ příkop, zabraný pro novostavbu. Délka příkopu od plotu „zahrádky jezuitů“ (za gymnáziem) až k fortě se tehdy uváděla 115 loků (68 m), šířka u tohoto plotu 22 loků (13 m) a u fortny 23,5 lokte (14 m). Tehdy připomínaná bašta Kyselka, která byla majetkem obecním, byla darovaná semináři se základy a kamením

Obr. 22: Jičín. Josef Sikora. Axonometrický pohled na město. 1756. Detail s barbakánem Hrnčírské fortny. Vpravo jezuitský seminář (RMaG Jičín, F 541).

Obr. 21: Jičín. Návrh na budovu jezuitského semináře se zakreslenou hradbou, baštou Kyselkou a Hrnčírskou fortanou s barbakánem. Půdorys přízemí. Kolem 1683–84, foto Štenc, ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245 (repro V. Bohdan).

Obr. 23: Jičín. „Nákres k vystavění domu o jednom poschodí, Růžové ulici, čís. popis 51.“ Půdorys přízemí. Kolem 1880 (stavební odbor MÚ Jičín). Plán zachycuje část pravouhlé bašty a dnes již zbořenou partii hradby.

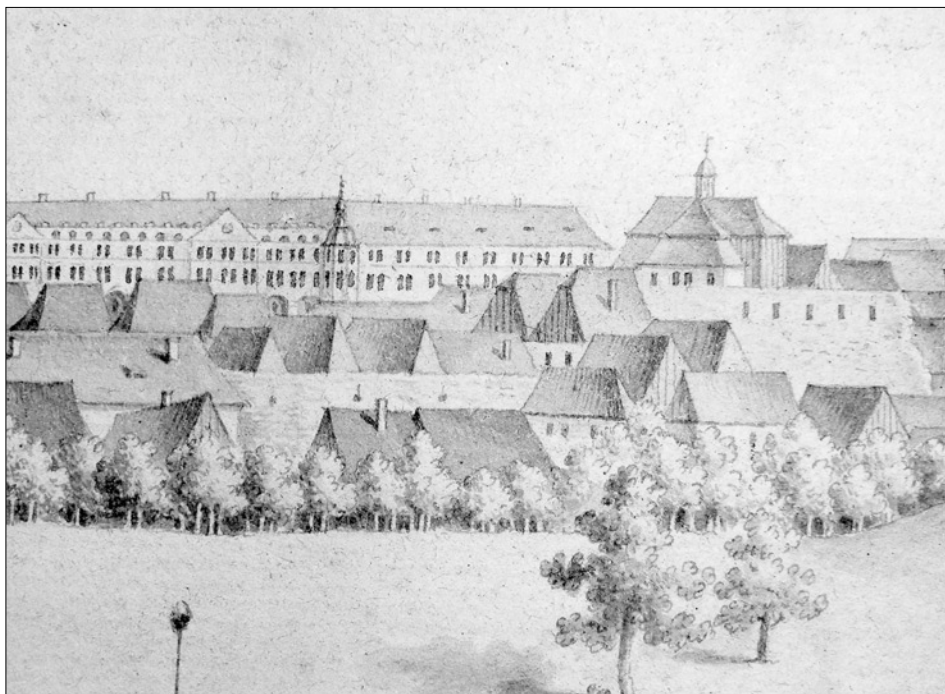
a byla společně s městskou hradbou zbořena v roce 1686.⁴⁷⁾

Hrnčířskou fortnu a její barbakán nejlépe dokumentuje Sikorova veduta z roku 1756. Souběžné zdi koridoru barbakánu byly podle ní ukončeny čelní, polygonálně zalamovanou stěnou s průjezdem. V patře je, stejně jako nad samotnou fortnou, zobrazena řada klíčových střílen. Tentýž barbakán je zakreslen i na plánu Jičína z roku 1633 jako protáhlá, půlkruhově ukončená stavba. Čistě kruhové zobrazení na plánech z let 1683–84 je tedy evidentně zkrácené.

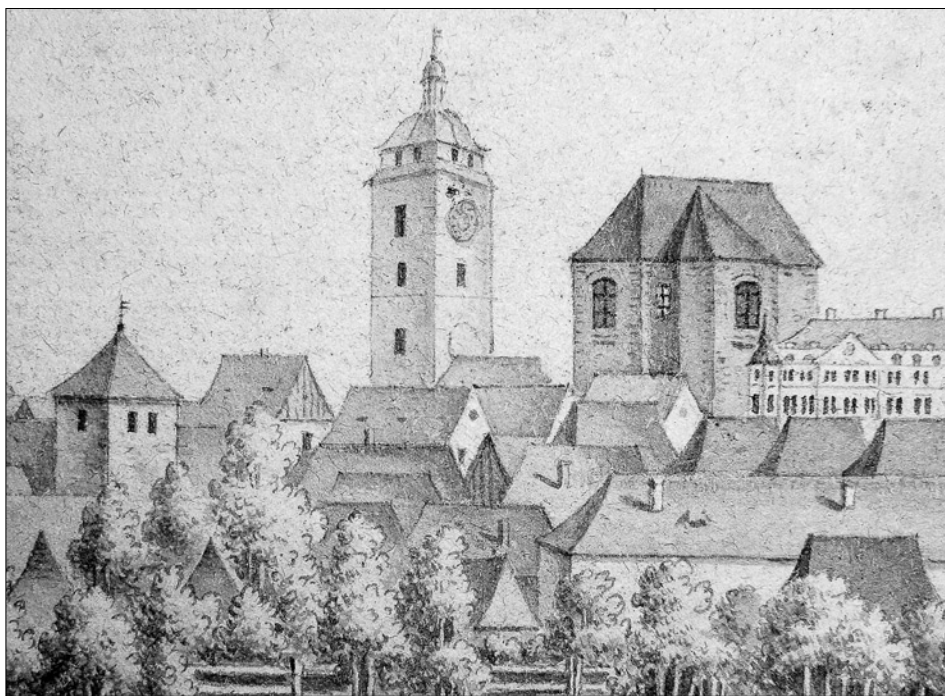
Pozůstatky hradby, značně pozměněné mladšími úpravami, dále procházejí blokem domů mezi ulicemi K Fortně a Nerudovou. Nejautentičtější část bývala patrná v základech zdi za domem čp. 27, jejíž vnější líc před nedávnou opravou připomínal svou strukturou původní hradbu. Další části je dnes možné tušit již jen v obrysech domů a průběhu parcel.

Zajímavé prvky opevnění se skrývají v úseku mezi dnešními ulicemi Na Příkopech a Sladkovského, za domy čp. 50–66. V zadní obvodové stěně domu čp. 51 stála hranolová bašta, dochovaná částečně v západní části domu jako omítnutý přístavek s výrazně kónickou zdí. Plán z doby kolem roku 1870 na přestavbu domu zakresluje jak tuto baštu, tak dnes částečně zbořenou hradební zeď. Bašta je také zakreslena na Sikorově kresbě jako pravouhlá, dovnitř otevřená věž s dvojicí klíčových střílen na každé straně. Zachytil ji také plán z roku 1633. V dvorní části domu čp. 66 jsou v hradbě o síle 125 cm, patřící úseku západně od Holínské brány, dochované dvě valdštejnské střílny.⁴⁸⁾ Řadu střílen ukazuje v těchto místech i panorama města od Antonína Jana Venuta z doby kolem roku 1788.

Na severu města stojící Holínská brána byla zbořena ve 30. letech 19. století, takže již není zakreslena na stabilním katastru města. Její přesná velikost, a poloha tak zůstává neznámá, protože i na Sebregondioho plánu je málo zřetelná. Vnější brána, vložená do vnějšího opevnění a sledující první bránu ve vzdálenosti 40 m, byla zbořena ještě dříve, v roce 1816.⁴⁹⁾ Sikorova veduta podává hlavní Holínskou

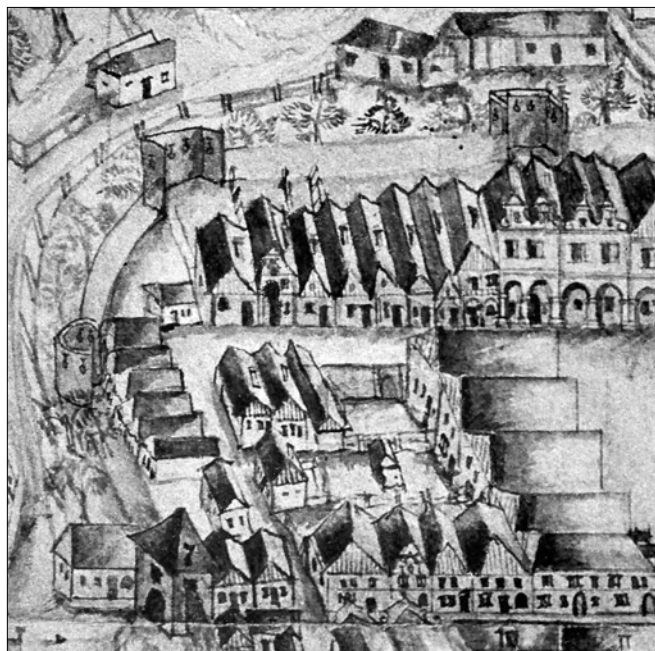
Obr. 24: Jičín. Antonín Jan Venuto. Pohled od severu. Před 1788. Detail s hradbou severní části města proloženou řadou střílen. RMaG Jičín, zapůjčeno Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Plzni se sbírek zámku Horšovský Týn.

Obr. 25: Jičín. Antonín Jan Venuto. Pohled od severu. Před 1788. Detail s Holínkou a Valdickou bránou (v pozadí vedle kostela sv. Jakuba). RMaG Jičín, zapůjčeno Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Plzni se sbírek zámku Horšovský Týn.

bránu jako prostý hranol se stanovou střechou a patrem osvětleným z každé strany jedním pravouhlým oknem a vysunutou polovinou svého půdorysu před přilehlou hradbu. Téměř shodně ji zakreslil i Antonín Venuto, přidávající na jižní straně brány o jedno okno navíc. Vnější brána stála mezi domy čp. 9 a 60 v ulici B. Němcové a ústila na most, překonávající vnější příkop.⁵⁰⁾

Od Holínské brány pokračovala hradba až k dnešní synagoze, kde se ohýbala k jihu směrem k Valdické bráně. Hra-

Obr. 26: Jičín. Josef Sikora. Axonometrický pohled na město. 1756. Detail s Holínskou bránou a severovýchodním úsekem opevnění (RMaG Jičín, F 541).

dební zeď je v tomto úseku zřejmě zachovaná v hmotě domu čp. 67 a alespoň v základech za domy 104–106, jejichž zadní trakty sledují bývalý průběh opevnění. Za domem čp. 103 je dochován základ půlválcové bašty, vysunutě zhruba 5 m před líc kurtiny při šířce asi 7,5 m. Z původní zdi bašty je dnes patrná pouze východní polovina půdorysu, dochovaná jen jako terasa dvorního přístavku čp. 103, takže nelze zjistit ani sílu její stěny. Bašta je dokumentovaná Sikorovou vedutou jako půlkruhová, dovnitř otevřená věž s řadou klíčových střel v prvním patře. K základu bašty přiléhá ve stejné výšce dochovaný fragment kurtiny, směřující k severovýchodnímu nároží synagogy, přistavené k hradební zdi před rokem 1773. V jejím pilíři se dodnes dochoval 2,5 m dlouhý úsek hradby, dosahující výšky 4 m.⁵¹⁾ Pilíř je mnohem silnější než původní šíře hradby, přičemž spára mezi hradbou a dodatečnou skarpou není příliš znatelná. K přesnému určení šíře hradební zdi tak pomohl až průzkum provedený při výkopu dešťové kanalizace synagogy v roce 2002. Rýha, vedená bezprostředně u východního líce pilíře, odkryla základy hradby o šířce 160 cm, s hloubkou základů 75 cm od stávajícího terénu. Sonda rovněž odkryla část základu bašty, odstraněné včetně hradby obklopující synagogu při asanaci v roce 1906.

Baštu a přilehlou hradbu za bývalým čp. 79 a 80 zachytil v průběhu bourání snímek Antonína Brožka z tohoto roku. Fragment zdi v levé části snímku ukazuje, že hradba byla dříve minimálně tak vysoká, jako je dnes dochovaná v pilíři synagogy (4 m). Hradební líc měl patrně plochy hrubé omítky, stejně jako stěna bašty. Snímek také odhaluje, že bašta byla do zdiva hradby vezděna dodatečně, podle zřetelné vertikální spáry a odlišného řádkování vrstev kamene. To bezpečně prokázal i zmíněný průzkum, který odhalil spáru, oddělující ji od hradby. K jejímu přistavení ale došlo zřejmě již brzy po stavbě hradby, jak ukazuje stejná hloubka založení a obdobný charakter zdění. Podle zakřivení odhalené západní partie bašty bylo možné stanovit přibližný průběh celého jejího segmentu, a tím i překvapivě ma-

Obr. 27: Jičín. Částečně dochovaný základ půlválcové bašty za domem čp. 103 (foto P. Uličný, 2002).

lou hloubku, nejvýše něco přes 2 m. Bašta přitom musela být široká kolem 8 m, jak vyplývá z Brožkovy fotografie.

Do regulace této části města v roce 1906 sledoval hrabě na severovýchodním ohbí města značně hluboký příkop.⁵²⁾ Rozdíl terénu je zde dodnes patrný, stejně jako trhliny na objektech, stojících na jeho závážce.

Pokračování hradby, tvořící do regulace zádní trakt domu čp. 80, odhalil výkop plynovodu, prováděný rovněž v roce 2002. Rýha zde přetnula základy hradby ve vzdálenosti 2 m od dodnes zachované zdi za domem čp. 81. Hloubka základu od dnešního terénu dosahovala tak jako u synagogy 70 cm, zatímco šíře se zvětšila na 170 cm a byla směrem ven z města ještě rozšířena o 10 cm široký předzáklad. Nečekané bylo zjištění velkého množství čediče, smíšeného s většími bloky pískovce. Od těchto míst se hradba dodnes dochovala v 40 m dlouhém úseku za domy čp. 81–85. Zeď zde dosahuje průměrně 3 m výšky. Její síla je podle plánu části hradby za domem čp. 81 okolo 1,4 m. Horní partie hradby za domem čp. 82 byla v minulosti ve vnějším lici v délce 4 m znovu vyzděna obdobným charakterem jako zdivo původní. Koruna hradby je zarovnaná, původně ale byla jistě vyšší, jak by na to mohla ukazovat hradba v synagoze a fotografie hradby za čp. 80.

Jediná, z podstatné části dochovaná půlkruhová bašta z celého opevnění, stojí za domem čp. 85. Dosahuje šíře 6 m, stejně jako výšky, a vystupuje před líc kurtin něco přes 2 m. Vnější líc bašty však není původní, v přízemí byl při adaptaci v 19. století nahrazen obkladem z pravidelných pískovcových kvádrů a patro dostalo omítanou cihelnou plentou. Obě podlaží byla tehdy proražena rozměrnými okenní-

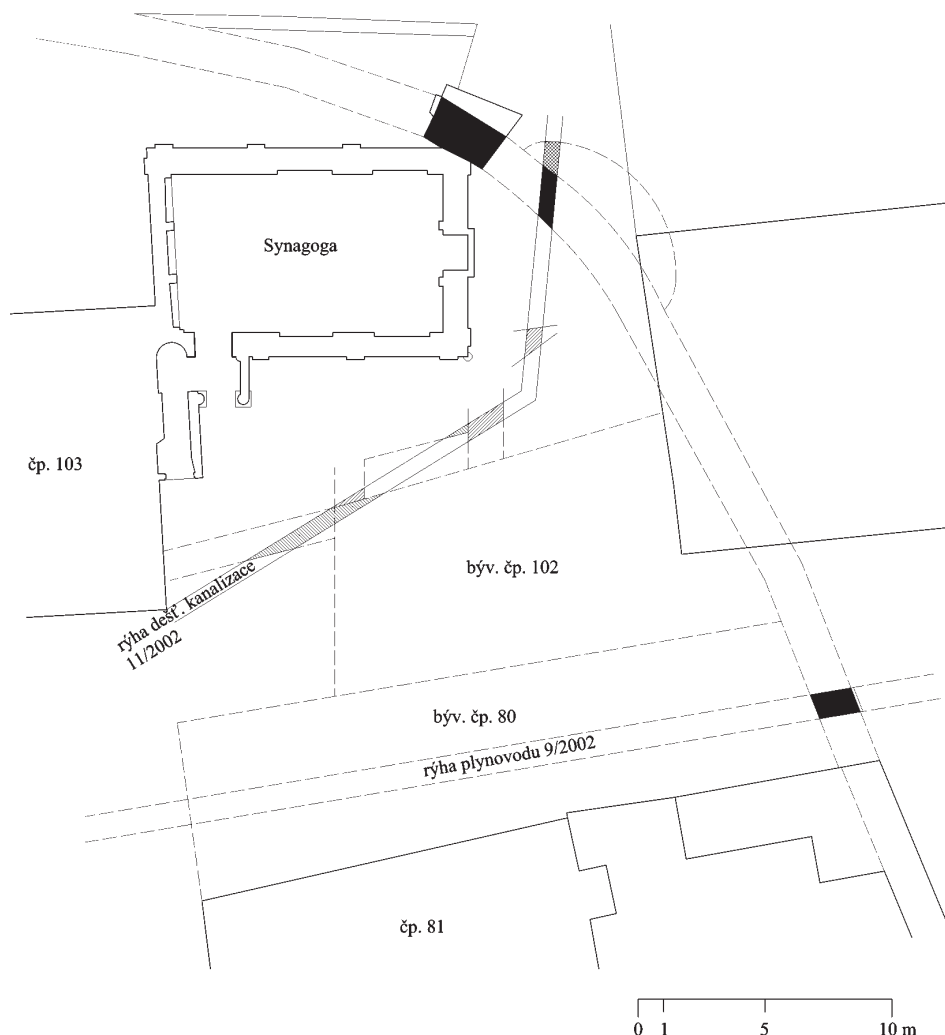
mi a dveřním otvorem, takže bez hloubkového průzkumu není v současnosti možné ověřit existenci střílen zakreslených Sikorovou vedutou (zobrazující baštu omylem jako hranolovou).

Poslední úsek hradby, navazující již na Valdickou bránu, je zachován za domy čp. 89–94. Hradba je zde převážně skrytá v dodatečných přístavcích nebo pod mladší omítkou. Její dnešní výška dosahuje opět jen asi 3 m. Za dnešním, tzv. polyfunkčním domem je patrná šikmá stěna vyčníhající ze zadní obvodové stěny domu čp. 89, mající svůj zrcadlově otočený protějšek v dvorní přístavbě sousedního domu čp. 90, který lze nalézt na plánu z roku 1877. Stěny tak tvoří velice mělký výstupek (přes 2 m) o šířce asi 7 m, tedy trojúhelnou baštu valdštejnského původu, jejíž obdoba měla podle nerealizovaného Pieroniho plánu symetricky flankovat z jižní strany Valdickou bránu. Před baštou byl v roce 1999 odkryt 6,5 m hluboký příkop, zavezený v roce 1632 při asanaci Valdického předměstí. Stěny příkopu byly směrem k městské hradbě výrazně strmější než ven z města, kde byly rozděleny terasami. Příkop byl vykopán v jílovitém terénu a byl trvale zavlažován spodní vodou až do výšky 120–140 cm.⁵³⁾

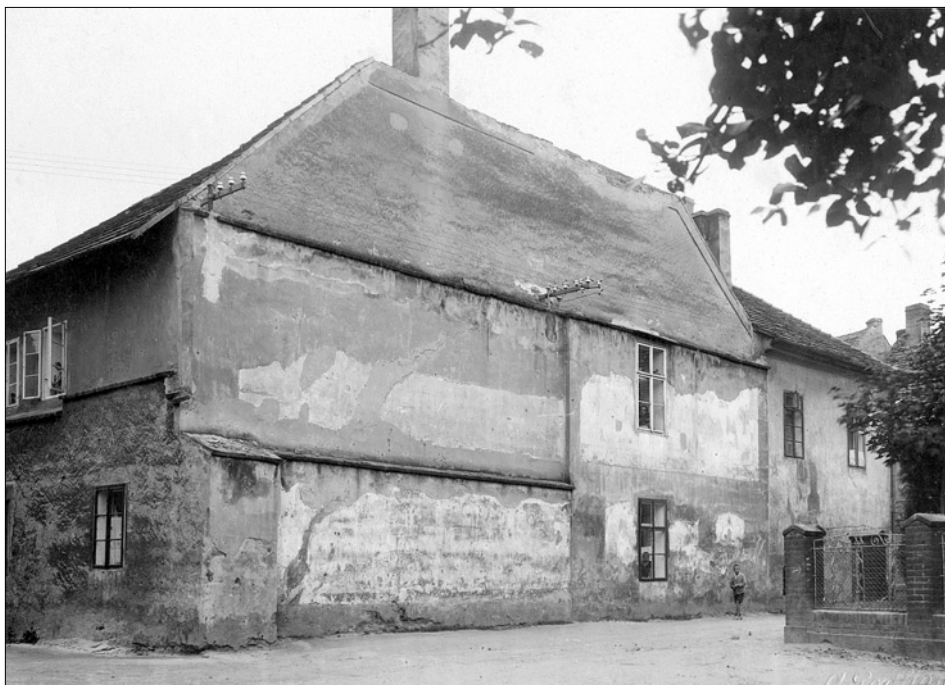
Zatímco renesanční opevnění města Jičína lze celkem bezpečně rekonstruovat, a díky písemným pramenům lze získat určitou představu i o opevnění chránící město v 15. století, nelze nic konkrétního uvést o ohrazení města v jeho nejranějším období. Úlohu případného refugia v tomto období snad zajišťoval hrad, ležící těsně vedle města na západní straně, a výstavba provizorního opevnění díky tomu nemusela být zásadní prioritou. Při častém zastavování čerstvě založeného města, a jeho brzké proměně v poddanské město, k tomu asi i chyběly potřebné předpoklady. Pro srovnání však stojí za pozornost vývoj situace v sousedním Novém Byd-

Obr. 28: Jičín. Hradební zeď s půlkruhovou baštou východně od synagogy před zbořením (foto Antonín Brožek. 1907, RMaG Jičín, F 3261).

Obr. 29: Jičín. Rekonstrukce opevnění v okolí dnešní synagogy doplněná podle nálezů z výzkumu v roce 2002. Plně znázorněna zachovaná a odhalená hradba, šrafovane odhalená část přístavěné bašty, tečkované předpokládaný průběh hradeb (kresba P. Uličný, 2004).

Obr. 30: Jičín. Část hradby zastavěná domem čp. 80 jihovýchodně od synagogy před zbořením (foto A. Podlípň, kolem 1930, RmaG Jičín, F 1205).

Obr. 31: Jičín. Půlválcová bašta za domem čp. 85 (foto P. Uličný, 2002).

žově, založeném téměř současně s Jičínem (před rokem 1305), kde je doloženo opevňování města již záhy po založení a kde na popud krále Jana Lucemburského byla jeho velká část, tvořená příkopem, palisádou a dřevěnými branami, dokončena již v roce 1311.⁵⁴⁾

Opevnění města v 15. století bylo charakterické dřevěnými baštami, koncentrovaných zejména kolem Velišské

brány. Z popisu „na příkopě“ nebo zmínce o jeho bezprostřední blízkosti lze snad i usuzovat, že roubené bašty byly určitou částí svého objemu vysunuty před městskou zeď. Byla-li tato „zeď“ skutečně zděná, zatímco bašty dřevěné nelze z těchto údajů jednoznačně posoudit. Při stavbě nové městské zdi byla kupodivu většina dřevěných bašt stržena bez náhrady. Pouze za domem čp. 89, kde je dnes pozůstatek trojúhelné valdštejnské bašty, byla dřevěná bašta zřejmě vystřídaná kamennou. Naopak zcela nové bašty vznikly na severovýchodním ohybu města. Zdá se proto, že při výstavbě nového opevnění byly požadavky na zesílení jeho jednotlivých částí zásadně odlišné, než při stavbě opevnění staršího. Tuto změnu si lze vysvětlit existencí a následným zánikem opevněného Hrádku.

Teprve až při stavbě nového kamenného opevnění v 16. století již zřejmě riziko ze strany Hrádku nebylo pocítováno tak velké, takže postačovala jednoduchá hradba.

Kamenné opevnění bylo vytyčeno v linii tvořící nepravidelný ovál, bez výraznější snahy reglementace, která by městu dala geometričtější tvar. V pravidelném rozestupu bylo město na pěti místech otevřeno trojicí bran a dvěma fortname. Jižní a jihozápadní strana města zřejmě postrádala bašty, jejichž ochranu nahrazovala blízkost řeky Cidliny a poměrně svažité terén. Po jedné hranolové baště byly zpevněny úseky mezi Velišskou bránou, Hrnčířskou fortanou a bránou Holínskou. V nejcitlivějším místě opevnění na severozápadním ohbí, byly mezi Valdickou a Holínskou bránou vyzdviženy dvě půlkruhové bašty, mezi něž záhy přibyla ještě třetí oblá věžice. Je možné, že na místě trojúhelné bašty poblíž Valdické brány stávala dříve bašta renesanční. Citlivý rádius území směrem k zemským hranicím pomáhala monitorovat zde stojící vysoká brána Valdická.

Na základě zjištění západně od Velišské brány byla alespoň v těchto místech stavěna hradba po přímých úsecích dlouhých cca 10 sáhů, svírající mezi sebou tupé úhly. Naproti tomu na severovýchodním ohbí města bylo opevnění stavěno mnohem plynuleji. Samotná zeď byla zděna z větších pískovcových bloků, dorovnávanými do řádky drobnými kusy a její šíře kolísala od 110 cm do 160 cm. Koruna hradeb na dvou místech dosahuje výšky 540 cm, odpovídající 3 sáhům (9 loktům). Plánovou dokumentací je doloženo cimbuří na hradbě severně od Valdické brány, veduty města z poloviny 18. století jej dokumentují i na jižní straně. Naproti tomu jinak mimořádně podrobná axonometrie od Josefa Sikory z roku 1756 zná jenom ochoz s klíčovými střelnami v korunách bašt. Spíš než že by v tak krátké době bylo všechno cimbuří strženo, bylo buď z velké části poškozené nebo jej Sikora ignoroval. Cenný údaj k existenci ochozu byl zaznamenán roku 1615, kdy bylo Křištofu Ža-

ludovi povoleno přistavět k městské zdi u Valdické brány dům, za podmínky, že bude část této hradby náležitě přikrývat šindelem, aby se na ní neděla žádná škoda.⁵⁵⁾ Hradba tedy měla alespoň v těchto místech svoji korunu s ochozem, krytým dřevěnou konstrukcí. Celková výše hradby s cimbuřím mohla činit 4 sáhy, tedy kolem 700 cm. Původně zřejmě zastřešené bašty s řadou klíčových střílů v patře převyšovaly o jedno podlaží přilehlé kurtiny. Stáří střílů ale nelze určit, protože se žádná bašta do této výšky nedochovala v původním stavu.

Příkop, obíhající hradební zeď, je doložen na všech stranách města, dosahující v dokumentovaných případech 6 m hloubky a u Hrnčířské fortny 13 m šířky. O valu nejsou činěny vyslovené zmínky, pouze na kontraskarpě příkopu na severní straně města zobrazuje Sikora plaňkový plot, který mohl val ukončovat.⁵⁶⁾ Druhý příkop vycházel zřejmě od Hrnčířské fortny a ohraničoval Holínské a Valdické předměstí, otevřené dvěma branami, které ležely nejspíš jen v linii lehkého opevnění, pohlceného brzy zástavbou předměstí. Stopy po příkopu, včetně místního názvu na „*příkopech*“ byly patrně poblíž Mariánského náměstí.⁵⁷⁾ Archeologicky byl tento příkop zachycen na východním okraji Žižkova náměstí. Zde byl zčásti zasekán do opukového podloží a zavezen při stavební činnosti Albrechta z Valdštejna.⁵⁸⁾

Podle četných zmínek z konce 15. století o roubených baštách, které mizí po roce 1500, se stavbou kamenných hradeb mohlo započít asi nejdříve začátkem 16. století. Zánik části staršího opevnění způsobil s největší pravděpodobností požár západní strany města v roce 1519, přičemž ještě v roce 1529 jsou zde uváděna spáleniště.⁵⁹⁾ Osamocená zpráva o jednom srubu, existujícím ještě v roce 1523 na východ od Valdické brány, snad ukazuje, že tehdy ještě nemohlo být nové opevnění zdaleka dokončeno, pokud bylo vůbec započato. Řada menších lokálních požárů v letech 1545 až 1550 však definitivně zpečetila osud starých hradeb a proto toto období muselo být nejzašším termínem počátku výstavby opevnění nového. Vyvrcholením všech prací bylo jistě vztyčení Valdické brány, založené nejpozději v roce 1567 a stavěné v letech 1568 až 1578. Její podoba se odlišovala od bran Holínské a Velíšské, jak to plynulo z její funkce hlásky a z důrazu na její reprezentativní charakter. S dokumentací prvních dvou bran, která je k dispozici, nelze provést žádné bližší časové srovnání a zařazení. Dekorování portálu Velíšské brány ukazuje, že prošla minimálně výraznou renesanční či raně barokní úpravou. Brána zde ale jistě stála již v roce 1479, nejdříve však asi až v polovině 15. století. Podobná brána, zvaná Jičínská, se zděným přízemkem a roubeným patrem, je zmiňovaná i v neďalekém Turnově. Také zde probíhala výstavba hradeb ve stejnou dobu jako v Jičíně, od roku 1509, kdy město získalo právo se opevnit. Účty ještě z téhož roku dokazují bourání staré části kamenných hradeb a stavbu dílu nového. Výstavba hradeb se však vlekla, protože ještě v roce 1529 bylo smlouváno o stavbě jistého dílu.⁶⁰⁾ Taktéž v dalším blízkém městě, v Novém Bydžově, probíhala výstavba opevnění ve stejnou dobu, kolem roku 1514.⁶¹⁾ Tehdy snad vznikla i výrazná věžovitá brána Metličanská a její protějšek brána Starobydžovská. Společná doba výstavby těchto opevnění tedy měla i mnoho dalších společných prvků a charakteristik. Byl jím i průběh hradeb, který změnil kdysi geometricky přesně vyměřenou severní část Nového Bydžova

na organicky rostlý tvar, podobně jako ne zcela jasně definovaný obvod Turnova. Taktéž kvalita opevnění z hlediska dobového vojenství odpovídala světu malých venkovských měst, které se po staletí čekání mohly ohradit alespoň prostou kamennou hradbou. I tak však představuje opevnění Jičína charakteristický projev a je díky svému částečnému dochování a dobré dokumentaci cenným svědkem v historii stavitelství a vojenství.

POZNÁMKY

- 1) Předkládaný text vychází z: Petr Uličný, Stavebně historický průzkum městského opevnění v Jičíně, Jičín 2002. O Valdické braně bylo podrobně pojednáno v samostatné studii. Petr Uličný, Valdická brána v Jičíně, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 15, Semily 2002, s. 210–237.
- 2) Ferdinand Menčík, Dějiny města Jičína, Díl I. Od založení až do roku 1620. Dílu I. svazek I, Jičín 1912, s. 5–6.
- 3) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 8 ad. Jindřich Francek, K počátkům města Jičína, in: Sborník prací východočeských archivů, roč. V, 1984, s. 87–95.
- 4) Viz například Jaroslav Wagner, Jičín, Praha 1979, s. 11. Balbínovu domněnku připouští Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 5–6. Dobroslav Líbal, Starobylá města v Československu. Stavba jako obraz dějin, Praha 1970, s. 23, je přitom přesvědčen, že „město má jistě raně feudální kořeny, dnešní půdorysná osnova nevelkého jádra neobsahuje však žádných předlokačních stop“.
- 5) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 5–6.
- 6) Anežka Merhautová, Raně středověká architektura v Čechách, Praha 1971, s. 369.
- 7) Tamtéž, s. 179–180.
- 8) Jan Prošedník, Archeologický výzkum románského kostela v Turnově-Nudovovicích, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 16, Semily 2003, s. 204–237.
- 9) Anežka Merhautová, o. c. v pozn. 6, s. 121.
- 10) Zdeněk Wirth, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Náchodském, Praha 1910, s. 174–175.
- 11) Miroslav Richter, Vít Vokolek, Hradec Králové. Slovanská hradiště a počátky středověkého města, Hradec Králové–Praha 1995, s. 110 a 114.
- 12) August Sedláček, Místopisný slovník historický království Českého, Praha 1908, s. 446.
- 13) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 7.
- 14) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 138.
- 15) František Míza, Paměti města Semil a jeho okolí, Praha 1887, s. 18 až 19. Týž, Paměti města Semil a okolí, Semily 1930, s. 36.
- 16) Ferdinand Menčík, Soudní kniha města Jičína. (Od roku 1362 do roku 1407), Jičín 1898, s. 246 a 320. August Sedláček, Hrad, zámek a tvrz Království českého. Díl pátý. Druhé vydání, Praha 1933, s. 187.
- 17) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 170 ad. Poprvé se roku 1482 připomíná dvůr paní Maruše ze Soběšína na Hrádku. August Sedláček, o. c. v pozn. 16, s. 187.
- 18) Dobroslav Líbal, Jičín. Průvodní zpráva k stavebněhistorickému průzkumu historického jádra, Praha 1961, s. 311.
- 19) Petr Uličný, „Ze ten Jíra má kostel náš na miesto sklenutí a vešker zavřeti.“ Stavba a stavitel bývalého kostela sv. Jakuba v Jičíně, in: Umění, v tisku.
- 20) Týž, v tisku.
- 21) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 114.
- 22) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 181.
- 23) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 136 a 181.
- 24) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 127 a 136.
- 25) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 127 a 136.
- 26) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 136.
- 27) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 140.
- 28) Petr Uličný, o. c. v pozn. 19, v tisku.
- 29) Detailní popis stavby viz Petr Uličný, Valdická brána v Jičíně, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 15, Semily 2002, s. 210–237.
- 30) Eva Ulrychová, Středověký Jičín v archeologických nálezech, Jičín 2003.
- 31) Petr Fidler, Kostel sv. Jakuba Většího v Jičíně a architekt Giovanni Battista Pieroni, in: Valdštejnská loggia a komponovaná barokní krajina okolí Jičína, Z Českého Ráje a Podkrkonoší – Supplementum 3, Semily 1997, s. 31ad.
- 32) Snímek této zdi viz NPÚ Pardubice, č. 186824. Dokumentace z tohoto nálezu nebyla publikována.
- 33) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 143.

- 34) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 137.
- 35) Jaroslav Mencl, Historická topografie města Jičína, část I., Jičín 1941, s. 344.
- 36) Petr Uličný, K ikonografii města Jičína a jeho okolí, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 16, Semily 2003, s. 240.
- 37) SÚA Praha, Tereziánský katastr, č. 708.
- 38) Petr Uličný, o. c. v pozn. 29, s. 235.
- 39) Jaroslav Mencl, o. c. v pozn. 35, s. 24 a 128. Viz též Jaroslav Mencl, Vykopávky v zámecké zahradě v Jičíně r. 1938, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-230/6, č. 94.
- 40) Jaroslav Wagner, o. c. v pozn. 4, s. 20.
- 41) Jaroslav Mencl, o. c. v pozn. 35, s. 126.
- 42) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 93–94.
- 43) Petr Uličný, „Item zedníkům na nějaký sloupky do štítu dáno“ Jeden rok na stavbách Albrechta z Valdštejna v registrech baušrejborských, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 17, v tisku.
- 44) Jaroslav Mencl, (cit. v pozn. 35), s. 355.
- 45) Jaroslav Wagner, (cit. v pozn. 4), s. 20 a obr. na s. 60, uvádí, že se v dvorní stěně za domem čp. 20 dochovala část hradební zdi a nároží zbořeně Velíšské brány. Při srovnání průběhu hradby dochované a dokumentované v ulici Na Hrádku a zdi na místě hradeb za domy čp. 16–12, však toto místo nemohlo bráně ani hradbě náležet. Situaci však nebylo možné ověřit na místě.
- 46) Petr Uličný, o. c. v pozn. 36, s. 238.
- 47) Jaroslav Mencl, o. c. v pozn. 35, s. 295 a 301. Skutečná šířka semináře dosahuje včetně bývalé hradební zdi 13 m, jeho délka je však 77 m.
- 48) Dobroslav Líbal, o. c. v pozn. 18, s. 256.
- 49) Jaroslav Mencl, o. c. v pozn. 35, s. 354.
- 50) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 158.
- 51) Petr Uličný, Stavebně historický průzkum synagogy v Jičíně, Jičín 1991, s. 2 – 3. Týž, Synagoga v Jičíně, v tisku.
- 52) Zdeněk Wirth, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Politický okres Jičínský. Nevydaný rukopis, s. 40. ÚDU AV ČR, DSF.
- 53) Eva Ulrychová, Archeologické přírůstky muzea v Jičíně v roce 1999, in: Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25, 1999, s. 33. Týž, o. c. v pozn. 31.
- 54) Karel Kuča, Chlumecko Novobydžovsko. Historie a architektonické památky Pocidliní 1, Hradec Králové 1995, s. 39–41. Ve srovnání s Jičínem je zajímavá i skutečnost, že jedna z bočních severojižních ulic (na stabilním katastru nazvaná Hradischer Gasse) byla vyměřena tak, že ústila do v těsné blízkosti města stojícímu pahorku. Na něm je v polovině 16. století doložené panské sídlo, které podle Karla Kuči mohlo vzniknout nejdříve ve 2. čtvrtině 14. století. Situace tak velmi připomíná spojení hlavní osy města Jičína s hradem (Hrádkem).
- 55) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 94.
- 56) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 94, zmiňuje parkán, obíhající hlavní městskou zeď v podobě nízké zidky. Tento v Jičíně jinak neznámý prvek zřejmě Menčík vydedukoval na základě analogií.
- 57) Týž, o. c. v pozn. 2, s. 95.
- 58) Eva Ulrychová, o. c. v pozn. 31.
- 59) Ferdinand Menčík, o. c. v pozn. 2, s. 188.
- 60) J. V. Šimák, Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 1., Turnov 1903, s. 127–128. Archeologickým průzkumem však žádná z uváděných bran nebyla dosud zastížena. Jan Prostředník, Pravěk a středověké osídlení Turnova ve světle archeologických nálezů. Příspěvek k stavebnímu vývoji města od jeho založení do konce středověku, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 13, Semily 200, s. 43.
- 61) Karel Kuča, o. c. v pozn. 54, s. 44 a 137.

DIE BEFESTIGUNG DER STADT JIČÍN IM 16. JAHRHUNDERT

Von der Renaissancebefestigung der Stadt Jičín (Gitschin) erhielten sich bis heute nur etliche, aber bedeutende Teile, zu denen vor allem eine der Stadtdominanten gehört – der östliche (Walditzer) Torturm. Die Angaben von meisten heute fehlenden Fortifikationsteilen lassen sich aber dank der reichen Bilddokumentation ergänzen; somit kann ihr nahezu vollkommenes Bild zusammengesetzt werden. Eine so abgerundet interpretierte Gestalt bildet daher einen wichtigen Beitrag zur weiteren Forschung im Bereich der Befestigungen böhmischer Städte. Das Studium der Befestigungsanlage kann auch manches von der städtebaulichen Entwicklung der ganzen Stadt ansagen.

Für die Stadtgründung wurde ein Ort am Fluss Cidlina gewählt, wo dieser eine mäßige Windung bildet. In der Zeit vor der massiven Bau-

tätigkeit des Friedländer Herzogs Albrecht von Waldstein (Wallenstein) war die Stadt mit einfachem Mauergürtel mit drei Toren und zwei Pforten umgeben. Ostwärts in der Richtung nach Hradec Králové (Königgrätz) führte das Walditzer, nordwärts nach Mladá Boleslav (Jungbunzlau) Holliner und südwestwärts nach Prag Wellischer Tor. Nach Nordwesten öffnete sich die Hafner-, nach Süden die Gerberpforte. Die Stadtgründung wird meistens auf der grünen Wiese (dem Ort ohne ältere Besiedlung) vorausgesetzt. Sie war jedoch wahrscheinlich neben zweier Ortschaften entstanden, von denen sich die erste mit der Kirche des hl. Johannes d. T. am Koštofrank im 16. Jahrhundert außerhalb der Stadtgrenze befand. Dem hl. Johannes d. T. waren mehrere Kirchen alttümlichen Ursprungs in der Umgebung eingeweiht, und auch das Toponym Koštofrank (von castellum francum – Filialkirche) lässt sich in anderen nahe liegenden Städten finden. Die zweite Ortschaft befindet sich an der Westseite der Stadt westlich von der Kirche d. hl. Ignatius (ursprünglich hl. Jakobus) und war schon 1392 Hrádek (kleine Burg) genannt. Der Verlauf der ursprünglichen westlichen Stadtgrenze hat die Trassierung der früher verbundenen Straßen Balbinova und Ruská kopiert, die in Gestalt einer schräg laufenden Tangente als nachträglich im rechteckigen Straßennetz erscheinen. Nach der Parzellierung von Hrádek in den 60. Jahren des 15. Jahrhunderts nahm die Stadt auch einen Teil seines Geländes ein.

Die ältesten schriftlichen Erwähnungen der Stadtbefestigung hatten sechs Blockhaus genannte gezimmerte Bollwerke betroffen, die im letzten Viertel des 15. Jahrhunderts in Besitz der Bürger überreicht wurden. Meiste hatten sich an der Südwestseite der Stadt befunden; sie verschwanden vor Mitte des 16. Jahrhunderts. „Das Schaufenster“ der Renaissancestadt bildete der später Walditzer genannte Torturm an ihrer Ostseite, der von Vilém Trčka in letzten Jahren seiner Regierungszeit gegründet worden war. Der im obersten Geschoß mit einem Umlauf versehene Bau wirkte als Wachturm und zeichnete sich mit einer astronomischen Uhr im 2. Stockwerk aus. Laut einer über dem ganzen Bau zerstreuten Jahreszahlreihe wurde er in der Zeitspanne 1568–1578 erbaut. Der Torturm erhebt sich über dem quadratischen Grundriss mit Seiten zu 10 m, zu ihm ist an der Südseite der Treppenturm angelehnt; die Stadtmauer schloß annähernd in der Mitte der Seitenwände an den Turm an. Die Gestalt der beidseitig an den Turm angeschlossenen Stadtmauer nahm der Plan mit dem Projekt für die bischöfliche Kathedrale in der unmittelbaren Tornähe von Gio. Pieroni (gegen 1624) auf. An einer Torseite erscheint darauf ein Mauerabschnitt mit der Brustmauer mit Zinnen, an der anderen die mittels Punktlinie eingezeichnete verschwundene Mauer. Ein kleines Mauerfragment erhielt sich bis heute im Mauerwerk des Treppenturms am Torturm. Die Stadtmauer war hier bei der Höhe 545 cm ca. 110 cm stark. Vor dem Walditzer Tor befand sich die Walditzer Vorstadt, an deren Rand das zweite Walditzer Tor stand, dessen Gestalt wenig bekannt ist. Vom Walditzer Tor umfließte die Mauer schräg südwärts um den Stadtpalast Wallensteins, über die jetzige Smířických G., wo sich die Gerberpforte befunden hatte, die beim Bau der unteren Häuser des Palastkomplexes aufgehoben wurde. Den Mauerabschnitt hinter den Häusern Konstr.-Nrr. 12–20 südlich von der Hl.-Ignatiuskirche bildet im Kern die Stadtmauer, deren äußeres Mauerhaupt fast vollkommen schon im 19. Jahrhundert ersetzt wurde. Die Stadtmauer trennte hier zwei erheblich unterschiedliche Höhenniveaus ab. Die Befestigung lief weiter westwärts bis zu dem 1479 noch als Teichtor erwähnten Wellischer Tor fort. Das nach 1816 abgerissene durchfahrbare Torgebäude war quadratisch, besaß zum Teil hölzernes Obergeschoß, sein Portal war mit der Rustik mit einer Plastik am Schlußstein gegliedert. Der am besten erhaltene und zugängliche Abschnitt der vor Wallenstein errichteten Stadtbefestigung steht in der Gasse Na Hrádku, zwischen dem Grundstück des ehemaligen Jesuitenkollegs und dem Wellischer Tor. Ein Teil der Mauer wurde 1925 abgerissen, es erhielt sich jedoch die Plan- und Lichtbilddokumentation, wonach die Mauer dicht über dem Gelände mit drei „birnenförmigen“ Schießscharten der Wallensteinzeit durchbrochen war. Die Mauerhöhe erreichte hier ähnlich wie am Walditzer Tor 540 cm (3 Klafter), während die -stärke größer ist – 160 cm. Der Abschnitt besteht aus drei Teilen zu 17,5 m (10 Kl.) und 12 m. Die Befestigungspartie, die an der Stelle des jetzigen Jesuitenkomplexes gestanden war, war mit dem quadratischen Turm Kyselka verstärkt worden, der schon 1686 abgerissen wurde. Die Jesuitengebäude standen in der Flucht der Gasse zur Hafnerpforte, die als einzige mit einer polygonalen Barbakane versehen war. Die Gestalt der Barbakane ist aus der Zeichnung von Sikora und aus den Barockplänen bekannt. An der Nordseite der Stadt zwischen der Hafnerp-

forte und dem Holliner Tor ist bisher ein im Haus Konstr.-Nr. 51 vorhandener quadratischer Mauerturm erhalten. Das verschwundene Holliner Tor ähnelte sich mit seiner bescheidenen Höhe und Architektur dem Wellischer Tor. In der äußeren Befestigung stand vor ihm ein anderes Torgebäude ähnlicher Gestalt. In der nordöstlichen Mauerbiegung nahe der gegenwärtigen Synagoge standen zwei halbrunde Mauertürme, von denen der östliche – wie jüngst durch Untersuchung bewiesen – erst nachträglich als voller Mauerturm zugebaut wurde. An der Ostseite der Stadt sind Reste nach einem halbrunden (hinter der Konstr.-Nr. 85) und einem späteren dreieckigen (hinter der Konstr.-Nr. 103) Mauerturm erhalten. Der die Stadtmauer umlaufende, in dokumentierten Beispielen bis 6 m tiefer, bei der Hafnerpforte 13 m breiter Graben ist an allen Seiten der Stadt belegt. Der Wall wird nicht ausdrücklich erwähnt, lediglich Sikora bildete an der Nordseite der Stadt auf der Kontereskarpe einen Plankenzaun ab, der hatte den Wall abschließen können. Der zweite Graben ging wohl von der Hafnerpforte aus und umfasste die, vielleicht jedoch nur in der Linie leichter Befestigung mit zwei Toren geöffnete Holliner und Walditzer Vorstadt; diese Linie wurde bald von der Vorstadtbebauung überdeckt.

Der Baubeginn der gemauerten Befestigung und ihre Bauzeit sind bisher laut Quellen keinerlei klar. Nach mehreren gegen Ende des 15. Jahrhunderts vorhandenen Erwähnungen von gezimmerten Bollwerken, die nach 1500 plötzlich verschwinden, lässt es sich vermuten, dass der Stadtmauerbau frühestens zu Beginn des 16. Jahrhunderts begann. Die Verschwindung eines Teils der älteren Befestigung verursachte höchstwahrscheinlich der Brand des westlichen Teils der Stadt im J. 1519 und eine Menge kleinerer Lokalbrände in Jahren 1545–1550. Den Höhepunkt aller Arbeiten stellte in Jahren 1568–1578 der Bau des Walditzer Torturms dar. Dieses Tor unterschied sich von beiden sonstigen, jenen in der nicht weit entfernten Stadt Turnov befindlichen ähnlichen Toren mit hölzernem Obergeschoß. Hier verlief der Stadtmauerbau in der ähnlichen Zeit wie in Jičín, seit 1509, da die Stadt mit dem Befestigungsrecht belegt worden war. Er hat sich jedoch verzögert, da man noch 1529 vom Bau eines gewissen Teils verhandelte. Ebenso in einer weiteren nicht weit entfernten Stadt Nový Bydžov (Neu-Bidschow) baute man die Befestigung in der ähnlichen Zeit gegen 1514. Damals wurden wohl das ausdrucksvolle Metličany-Tor und das gegenüberstehende Altbidschower Tor erbaut. Gemeinsam dabei war das im nördlichen Teil von Nový Bydžov und allgemein in Turnov merkbare Verzicht auf die genau geometrische Anlage des Stadtbezirks. Ebenso die Qualität der Befestigung vom Standpunkt der zeitgenössischen Kriegsführung entsprach den Bedingungen kleiner Städte; auch so stellt jedoch die Befestigung von Jičín eine charakteristische Erscheinung dar und dank ihrer (zwar nicht völligen) Erhaltung und guten Dokumentierung bildet sie einen wertvollen Zeugen der Geschichte des Bau- und Kriegswesens.

ABBILDUNGEN

- Abb. 1: Jičín. Nicolo Sebgondi, Stadterweiterungsplan, 1633. NPÚ (Nationales Institut für Denkmalpflege) Prag, F 69313 (Foto O. Hilmerová 1955).
 Abb. 2: Jičín. Paul Wilhelm Ferdinand de Bohn, Stadtplan, 1743 (NPÚ Praha).
 Abb. 3: Jičín. Kaiserlicher Abdruck der Stabikatastralkarte, 1842. ÚAGK (Zentralarchiv für Geodäsie und Kartografie) Prag (Foto P. Uličný 2001).
 Abb. 4: Jičín. Gegenwärtiger Plan der Stadt mit Einzeichnung erhaltener und vorausgesetzter Stadtbefestigungskonstruktionen. Schwarz – erhaltene Stadtmauer, schraffiert – Stadtmauer im Grundmauerwerk, punktiert – vorausgesetzte Stadtmauerlinie, Lage der Tore (Zeichnung P. Uličný).
 Abb. 5: Jičín. Rekonstruktion der Stadt und ihrer Befestigung gegen 1600. 1 – Walditzer Tor, 2 – äußeres Walditzer Tor, 3 – Velehrádek, 4 – Koštofrank (castellum francum), 5 – Kirche d. hl. Johannes d. T. am Koštofrank, 6 – Gerberpforte, 7 – Wellischer Tor, 8 – Hl. Jakobskirche, 9 – Hrádek, 10 – ehemalige Gasse zum Hrádek, 11 – Turm Kyselka, 12 – Hafnerpforte mit Barbakane, 13 – quadratische Bastei, 14 – Holliner Tor, 15 – äußeres Holliner Tor, 16 – Halbkreisbastei, 17 – Mauerturm, 18 – Halbkreisbastei, P – Graben, V – Wall (Zeichnung P. Uličný, 2004).
 Abb. 6: Jičín. Joseph Sikora, Axonometrische Ansicht der Stadt, 1756. Ganzes Bild (RMAg [Regionalmuseum und Galerie] Jičín, F 541. Repro P. Uličný, 2003).
 Abb. 7: Jičín. Joseph Sikora, Axonometrische Ansicht der Stadt, 1756. Detail mit dem Turm von Hrádek (RMAg Jičín, F 541. Repro P. Uličný, 2003).
 Abb. 8: Jičín. Walditzer Tor, Grundriss vom Erdgeschoß. Konstruktionen 1568, Gewölbe datiert 1578. Die Wallensteins Stadtmauer gegen 1630 erbaut, in der Treppe Rest älterer Stadtmauer (Aufnahme und Zeichnung P. Uličný, 2002).

- Abb. 9: Jičín. Giovanni B. Pieroni, Entwurf für die Bischofskirche d. hl. Jakobus, Bistumsgebäude und Befestigung am Walditzer Tor. Grundriss vom 1. Stockwerk. Gegen 1624 (nach P. Fidler, s. Anm. 30, S. 32).
 Abb. 10: Jičín. Walditzer Tor, Spuren nach der abgetragenen Stadtmauer am Treppenturmmantel (Foto P. Uličný, 2002).
 Abb. 11: Jičín. Jaroslav Mencl, Grabungsplan auf dem ehemaligen Kirchhof der Kirche d. hl. Johannes d. T. am Koštofrank, 1938 (ÚDU AV ČR [Institut für Kunstgeschichte der Akademie der Wissenschaften d. Tschechischen Republik] Prag, DFS, W-A-230/6. Repro Z. Matyáško, 2001).
 Abb. 12: Jičín. Inneres Mauerhaupt der ursprünglichen Stadtmauer am südöstlichen Pfeiler des Wallensteinpalastes während der Demolierungsarbeiten, gegen 1938 (RMAg Jičín, F 498. Repro M. Šejn, 2002).
 Abb. 13: Jičín. Ansicht der Stadt von Süden. Im Vordergrund Wellischer Tor. Detail eines Gedenkblatts, 1743 (Foto NPÚ Prag, F 26888, J. Tuháček 1943).
 Abb. 14: Jičín. Gesamtansicht des Mauerabschnitts südlich der Hl. Ignatiuskirche, dessen Grundmauerwerk die Stadtmauer enthält (Foto P. Uličný, 2002).
 Abb. 15: Stadtmauer in der Gasse Na Hrádku und Stelle des einstigen Wellischer Tors, im Hintergrund Jesuitenkolleg (Foto Antonín Brožek 1911, RMAg Jičín F 3295. Repro P. Uličný, 2003).
 Abb. 16: Jičín. Detailansicht der Stadtmauer in der Gasse Na Hrádku, nördlich des einstigen Wellischer Tors (Foto Antonín Brožek gegen 1920, RMAg Jičín. Repro M. Šejn, 2002).
 Abb. 17: Jičín. Äußeres Mauerhaupt des Stadtmauerabschnitts in der Gasse Na Hrádku. Gesamtansicht von Süden, hinter d. Nr. 211 (Foto P. Uličný, 2002).
 Abb. 18: Jičín. Stadtmauer in der Gasse Na Hrádku hinter d. Nr. 211, Innenseite einer Schießscharte (Foto P. Uličný, 2002).
 Abb. 19: Jičín. Plan für den Bau des Hauses Konstr.-Nr. 19 mit einem Teil des abgerissenen Stadtmauerabschnitts in der Gasse Na Hrádku neben dem einstigen Wellischer Tor. Grundriss vom Erdgeschoß, 1925 (Bauamt Jičín).
 Abb. 20: Jičín. Anonymer Jesuit, Entwurf des Kollegsgebäudes mit eingezeichnete Stadtmauer an beiden Seiten des Gymnasiums und mit dem Mauerturm Kyselka. Grundriss vom Erdgeschoß, um 1627. (Foto Štenc, ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245. Repro V. Bohdan).
 Abb. 21: Jičín. Entwurf des Jesuiten-Seminariums mit eingezeichnete Stadtmauer, dem Mauerturm Kyselka und der Hafnerpforte mit Barbakane. Grundriss vom Erdgeschoß, um 1683/1684 (Foto Štenc, ÚDU AV ČR DFS, W-A-245. Repro V. Bohdan).
 Abb. 22: Jičín. Joseph Sikora, Axonometrische Ansicht der Stadt, 1756. Detail mit der Barbakane der Hafnerpforte, rechts Jesuiten-Seminarium (RMAg Jičín, F 541. Repro P. Uličný, 2003).
 Abb. 23: Jičín. Riß zur Erbauung eines Hauses von einem Stockwerk, Růžová (Rosen-) Gasse Konstr.-Nr. 51. Grundriss vom Erdgeschoß, gegen 1880. Auf dem Plan ist ein Teil des rechteckigen Mauerturms und eine Partie der abgerissenen Stadtmauer aufgenommen (Bauamt Jičín).
 Abb. 24: Jičín. Antonín Jan Venuto, Ansicht der Stadt von Norden, um 1801. Detail mit der Stadtmauer an der Nordseite der Stadt mit einer Schießschartenreihe. RMAg Jičín, Leihgabe der regionalen Arbeitsstelle des NPÚ in Pilsen aus den Schloßsammlungen von Horšovský Týn. (Repro P. Uličný, 2003).
 Abb. 25: Jičín. Antonín Jan Venuto, Ansicht der Stadt von Norden, um 1801. Detail mit Holliner und Walditzer Tor (im Hintergrund neben der Hl. Jakobskirche). RMAg Jičín, Leihgabe aus den Schloßsammlungen von Horšovský Týn. (Repro P. Uličný, 2003).
 Abb. 26: Jičín. Joseph Sikora, axonometrische Ansicht der Stadt, 1756. Detail mit Holliner Tor und dem nordöstlichen Stadtmauerabschnitt (RMAg Jičín, F 541. Repro P. Uličný, 2003).
 Abb. 27: Jičín. Halbkreisbastei hinter Nr. 103, teilweise erhaltenes Grundmauerwerk (Foto P. Uličný, 2002).
 Abb. 28: Jičín. Stadtmauer mit der Halbkreisbastei östlich der Synagoge vor dem Abriß. Foto Antonín Brožek 1907 (RMAg Jičín, F 3261. Repro M. Šejn, 2002).
 Abb. 29: Jičín. Rekonstruktion der Befestigung in der Umgebung der heutigen Synagoge, mit Funden aus der Grabung 2002 ergänzt. Schwarz – erhaltene und freigelegte Stadtmauer, schraffiert – freigelegter Teil der zugebauten Bastei, punktiert – vorausgesetzte Stadtmauerlinie (Zeichnung P. Uličný, 2004).
 Abb. 30: Jičín. Der im Haus Nr. 80 einbaute Stadtmauerteil südöstlich von der Synagoge vor dem Abriß. Foto A. Podlipný, um 1930 (RMAg Jičín, F 1205).
 Abb. 31: Jičín. Halbkreisbastei hinter dem Haus Nr. 85 (Foto P. Uličný, 2002). (Übersetzung J. Noll)